

2014. JANUÁR–FEBRUÁR

WWW.AFOLDGOMB.HU

A FÖLDGÖMB

ALAPÍTVÁ: 1929

A MEGISMERÉS KALANDJA

KIRÁLYOK ÁRNYÉKÁBAN BHAKTAPUR

BUDAPEST FAVELÁJA — A józsefvárosi piac
SERRA DE CAPIVARA — Az amerikai ember rajztáblái
TAJVAN — Holdújév és Hello Kitty
BRONZEDÉNYEK, FEGYVEREK — A kelták kincsei
BELSŐ-KÍNA — Ősiség és jövőkép Hunanban
ŐSBÜKKÖS A SZOMSZÉDBAN

KILIMANDZSÁRÓ

5895 m

www.eupolisz.hu

2014. január 9. Újra a csúcson, mindkét csapatunkkal!

HA UNOD AZ IPARI TURIZMUST!

TERMÉSZETJÁRÓ UTAZÁSOK, OUTDOOR TÚRÁK,
TREKKINGEK, KÖRUTAK AZ EGÉSZ VILÁGON.

Eupolisz Utazási Iroda

1093 Budapest, Lónyay u. 47. | +36/1/219-08-81

Hatósági engedélyszám: U-000463

Kicsit magasabbról

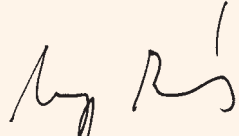
OTT, AHOL A FELSZÍN JOBBÁRA SÍK ÉS KOPÁR, a megszokott szemmagasságunk fölül készített képek különösen látványosak. Csak épp nem érünk föl 3 méter magasra, nincs egyetlen fa sem, melyre felmászhathánk, és még létrát sem hoztunk. De nyakba kapva és úgy nyújtózkodva már tűrhető a látószög. Ám van itt még egy kis bökkenő: mindez 3800 méteren zajlik. A dél-amerikai Puna de Atacama száraz magasföldjén, egy sós tómederben. És még csak épp elkezdünk akklimatizálódni...

A déli félteke nyarán – ezúttal február-hosszan – sem hagyjuk magunk mögött a hazai, téli hideget, de a mínuszokat legalább jó magasan élvezzük: a Földgömb Atacama Expedíció újabb fejezetéhez érkezett. Az Ojos del Salado óriásvulkánon 6000 méter fölött dolgozva az év eleji Észak-Amerikát dermesztő fagyokra is számítanunk kell.

A magaslati látvány pedig ezúttal sem maradhat ki a lapból: csak egy kicsit kell konténert mászni, s a józsefvárosi piacon máris úgy érezhetjük, hogy egy igen sűrű dél-amerikai favelára, összetákolta, kaotikus szegénynegyedre látunk rá. Nepál magashegyi, időtlen királyságának utcaszintjét járjuk, Belső-Kínában pedig toronykarsztok tetejét és Mao szülőhelyén magához a vezérhez kapcsolódó szellemi magaslatokat. Kelet-Ázsia buddhista vidékein a most január 31-re eső holdújévkor száll legmagasabbra a templomi füst, és a kelta arisztokrácia kincseinek egy részére is magasba emelt kameráról tekintünk le.

ÁLLVÁNY HIÁNYÁBAN

3800 méter magasan felemelni és megtartani a fotóst a komponálás idejére – komolyabb feladat, mint gondolnánk

Dr. Nagy Balázs
főszerkesztő

FOTÓK: HEILING ZSOLT–NAGY BALÁZS

Alapítva: 1929

XXXII. évfolyam, 280. lapszám
 2014. január–február

Főszerkesztő: Dr. Nagy Balázs

Helyettes főszerkesztők:

Farkas Péter, Dr. Nemerikényi Zsombor

Munkatársak:

Barabás Ambrus, Bugya Éva, Dr. Mari László

Állandó szerzőink:

Gianone Péter, Dr. Karácsonyi Dávid,
 Kálló Péter, Kerekes István, Kirschner Péter,
 Kokas Anna, Méhész Zsuzsa, Süveg Áron,
 Szirmai Gábor, Dr. Tamáska Máté,
 Dr. Telbisz Tamás, Wachslér Tamás

Térképek: Dr. Nemerikényi Zsombor

Tervezőszerkesztő: Heiling Zsolt

Tördelőszerkesztő: Máté Gábor

Korrektor: Márton Béla

Nyomás: Pethő Nyomda Kft.

Kiadó: Heiling Média Kiadó Kft.

1142 Budapest, Erzsébet királyné útja 125.

Tel.: (1) 231-4040. Fax: (1) 231-4045

E-mail: szerkesztoseg@afoldgomb.hu

A kiadásért felel: a kiadó igazgatója

Értékesítési és marketingigazgató:

Sekoulopoulou Márta. Tel.: (30) 650-6801

E-mail: marti@heiling-media.hu

Megjelenik minden hónap első hetében, évente
 10 alkalommal (két összevont lapszámmal).

Terjeszti a Lapker Rt. és alternatív terjesztők

Előfizetés 1 évre: 7500 Ft

Előfizethető a kiadóban Zimay Viktóriánál

Tel.: (1) 231-4040

E-mail: elfizetes@afoldgomb.hu

vagy webáruházunkban: EBOLT.AFOLDGOMB.HU

Régebbi lapszámaink megvásárolhatók a kiadóban,
 vagy az EBOLT.AFOLDGOMB.HU webáruházban

Pulitzer-émlékdíj (2008)

Gárdi Balázs szerzőnk, lapunkban
 megjelent anyagai elismeréseként

Szociográfia-különdíj (2012)

Társadalmi témájú riportjaink,
 képsorozataink elismeréseként

Minden jog fenntartva! A magazinban megjelent képeket, ábrákat és szövegeket a kiadó engedélye nélkül tilos közzétenni, reprodukálni, számítástechnikai rendszerben tárolni és továbbadni! Meg nem rendelt fényképeket és kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. A lapban megjelent hirdetések tartalmáért a kiadó nem vállal felelősséget.

HU ISSN 1215-8690

Lapunkat rendszeresen
 szemléli a megújult

„Ésszel járom be a Földet!”

Vámbéry Ármin

Címplapkép: Kundermann Balázs
 BHAKTAPUR KÖZPONTJÁBAN
 SZEMLÉLŐDŐ NEPÁLI FIATAL

- ⊕ **PILLANTÁS AZ ÉGRE**
Sánta Gábor–Franciscs László: A NAGY-ORION-KÖD – A TEREMTÉS ÖRÖK PILLANATA 4
- ⊕ **VAN KÉPÜNK!**
ÚJRA A SZÁRAZ-ANDOKBAN 8
- ⊕ **FLÓRA ÉS FAUNA**
Morvai Szilárd: A KISBAGOLY 10
Gálhidy László: EURÓPA LEGNAGYOBB ÖSBÜKKÖSE 12
- ⊕ **PILLANTÁS A MAGASBÓL**
Timár Gábor–Kern Anikó: KÖDPÁRNA ÉS HAVAS HEGYEK 16
- ⊕ *Kundermann Balázs:*
BHAKTAPUR – AHOL ELVESZETT AZ IDŐ 18
- ⊕ *Major István–Valberto Barbosa Porto:*
SERRA DE CAPIVARA – AZ AMERIKAI EMBER RAJZTÁBLÁI 34
- ⊕ *Kálló Péter:*
BUDAPEST FAVELÁJA – A JÓZSEFVÁROSI PIAC 44
- ⊕ *Nánay Mihály:*
HUNAN, BELSŐ KÍNA – TRADICIONALITÁS ÉS FUTURIZMUS 60
- ⊕ *Szabó Dániel:*
BRONZEDÉNYEK, FEGYVEREK, ÉKSZEREK – A KELTA ARISZTOKRÁCIA KINCSEI 70
- ⊕ *Karácsonyi Dávid:*
TAJVAN – A HOLDÚJÉV ÉS HELLO KITTY TALÁLKOZÁSA 78
- ⊕ **ÚTRA VALÓ**
H. Bedouin Áron: UTAZZ ÖNMEGHAJTÁSSAL... GYALOG, KERÉKPÁRON, VAGY KAJAKKAL 90
- ⊕ **ÚTI TIPP**
Mari László: A LESZÁLLÓ SÁRKÁNY ÖBLE 92

Ahol elveszett az idő

A Himalája lábának hegyei által határolt Katmandu-völgyet három város tölti ki: Katmandu, Patan és Bhaktapur. Bármelyikük óvárosában érdemes elveszni. Úgy érezzük, mintha évszázadokat léptünk volna vissza az időben. Ám, míg az első kettő esetében tünékeny ez a látszat, addig Bhaktapur utcáin bolyongva sokkal valószínűbb a képzelt időutazás: itt nemcsak látja, de szagolja és tapintja is az ember a történelmet...

18

Az amerikai ember rajztablái

A Clovis-elmélet szerint az ember megjelenése, majd letelepedése az amerikai földrészen 13 500 évvel ezelőtt kezdődött, a jégkorszak végén. Ázsiát a Bering-tengeren átívelő, keskeny földhíd kötötte össze Alaszkával, és ezen keresztül érkezett az ember az Újvilágba. Az Északkelet-Brazíliában feltárt nyomok elemzése azonban még akár az alapokat tekintve is változást hozhat...

34

Budapest favelája

Sikátoros útvesztők, konténerboltok, olcsó tömegáru és a remény, hogy itt valóban minden beszerezhető. Rém- és álhírek. Az eladók egy része unottan nézelődik, vagy az édes-savanyú levesét kanalazza... A vásárlóközönség pedig jól tükrözi Budapest szociokulturális összetettségét

44

Tradicionalitás és futurizmus

A Kínából érkező hírek hallatán gyakran felvetődhet a kétely: mi igaz az óriási gazdasági növekedésből, a futurisztikus mágnesvas-utakból, a katasztrofális környezetpusztításból, valamint a diktatórikus hatalomgyakorlásból? Ahhoz, hogy erről képet kaphassunk, ideális terepként kínálkozik egy – a tengerparti Sanghaj vagy épp Peking és Hongkong csillogásától távol eső – belső tartomány, mondjuk, Hunan...

60

A holdújév és Hello Kitty...

Az egyik tajvani légitársaság Hongkongból Tajpejbe tartó járatán ülök. A rózsaszínben pompázó gépet a Hello Kitty univerzumnak szentelték, s nem csak az ebéd mellé kapott szalvéta, de még a desszert is rózsaszínű. A kínai és a japán kultúra keveredése áthatja a sziget modern hétköznapjait, ám a Hello Kitty mellett látszólag alig maradt valami a kínai tradícióból. Persze ebben nincs semmi meglepő...

78

A NAGY-ORION-KÖD

A TEREMTÉS ÖRÖK PILLANATA

A felvételt FRANCISCS LÁSZLÓ a Pilishől egy 20 cm tükörátmérőjű Newton-asztrógráffal és Ausztráliából egy 50 cm tükörátmérőjű Dall–Kirkham-távcsővel készített fotók adatainak összegzéséből hozta létre

ÉLETADÓ BOLYGÓNK ÉS A NAPRENDSZER a kozmosz szülőit, ám ahhoz, hogy megértsük eredetüket, régmúlt időköt kellene felidézniük. Az univerzum azonban kegyes hozzánk: Orion, az újat megfeszítő égi vadász öve alatt a Napéhoz hasonló csillagrendszerek keletkezésének nyomába eredhetünk ma is, ha felkeressük a Nagy-Orion-köd vidékét – akár szabad szemmel, akár a legkorszerűbb távcsövekkel.

Az Orion csillagkép ékessége a híres ködösségben megbújó halmaz, a Trapéz, melynek csillagai nagyon fiatalok, csupán néhány százezer évesek. Ha kozmikus űrhajónkkal átkelünk közöttük, betekintést nyerünk a Naprendszerhez legközelebbi, tőlünk 1500 fényévnnyi távolságban zajló csillagkeletkezés folyamatába. Ezen a különleges helyen, az Orion-köd szívében erős csillagszeleket, ragyogó gázfelhők előtt sötétlő bolygóbölcsőket figyelhetünk meg, olyan csillagóriások társaságában, amelyek már hamarabb elégetik kozmikus üzemanyagukat, és megöregszenek, mintsem kisebb testvéreik növekedésük végére érhetnének.

A Tejút e páratlan területét sohasem kellett felfedezni, már az ókor embere is Orion kardjaként ismerte. Ám azt, hogy a kard középső „csillaga” egy ködfolt, nagy valószínűséggel Nicholas-Claude Fabri de Peiresc ismerte fel elsőként 1610-ben, csekély teljesítményű távcsövén keresztül. A közepén található theta Orionist, vagyis a Trapézt, Galileo Galilei bontotta elsőként csillagokra 1617-ben, és rajzon is megörökítette. 1659-ben egy holland csillagász, Christiaan Huygens is rajzot tett közzé a jelenségről, ami azonban a halmaz körüli fényes ködöket is bemutatta. Később az általa ábrázolt, fényes háromszög alakú területet Huygens-régiónak nevezték el.

Az Orion-köd szíve

A régió középpontjában található újszülött-halmaz, a Trapéz öt, egyenként 15–30 Nap-tömegű, tehát jókora méretű és rendkívül fényes csillag együttese, amelyek több tucat apró társukkal együtt egy kicsiny, másfél fényév kiterjedésű térrészt foglalnak el. Az öt domináns csillag erős ultraibolya fluxusa megváltoztatja a környező ködösség gázatomjainak elektronszerkezetét, gerjeszti és ionizálja azt. Az ionizált csillagközi gáz látványosan felragyog, ahogy az elektronok visszarendeződnek a gázatomjaik körüli pályákra. Ezt a fénykibocsátást nevezzük emisszióknak, amelynek során speciális hullámhosszúságú fény keletkezik, ami nem más, mint az emissziós vonal.

Az emissziós vonalak rengeteg információt hordoznak az ionizált gáz természetéről, hőmérsékletéről, sűrűségéről, sebességéről és kémiai összetételéről, így a szakcsillagászok képesek a ködösségben zajló fo-

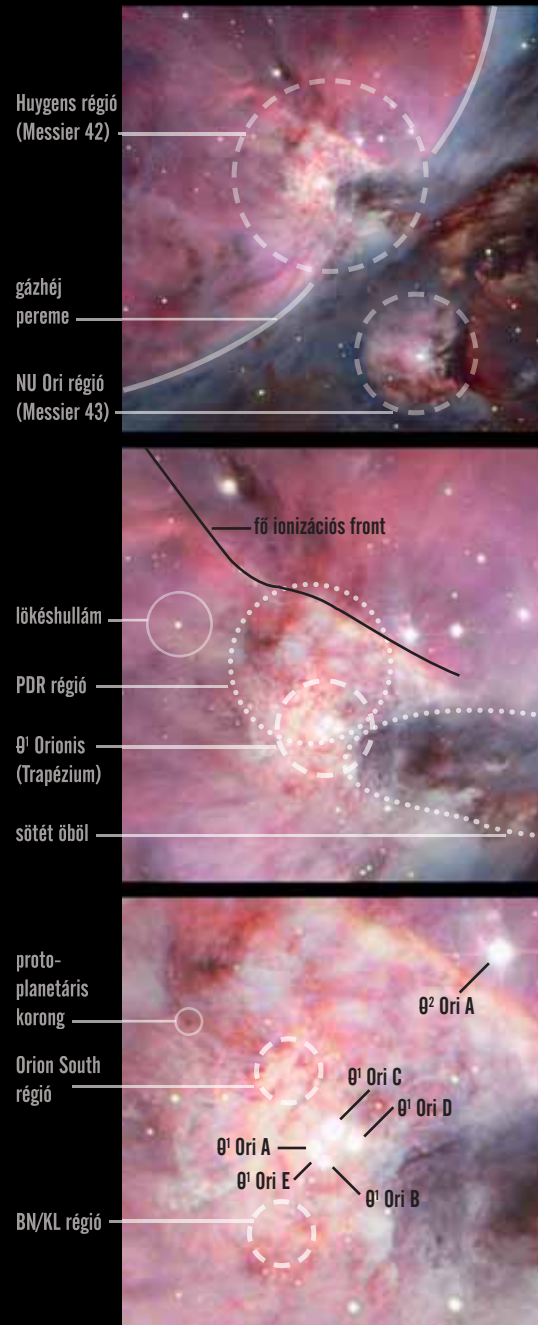
lyamatokra is következtetni. Megtudták, hogy a Trapézium csillagainál fénylő felhőben 9000 °K hőmérséklet uralkodik. Az is kiderült, hogy ez a forró és sűrű – bár a mesterségesen előállítható vákuumnál nem sűrűbb – közeg, ami köbcéntiméterenként 10 ezer atomot tartalmaz, sokkal nagyobb fémtartalmú, mint a mi Napunk. (A csillagászok fémnek neveznek minden kémiai elemet, ami nem hidrogén és hélium.) Mivel az ionizált gázoknak nagyobb a nyomása, mint a szülő molekulafelhőnek, így a Trapéz környezetéből a csillagközi anyag kifelé áramlik. Eközben pedig egy anyagban rendkívül ritka üreg, egy fészekre emlékeztető alakzat jött létre, amit a csillagászok EON-nak (Extended Orion Nebula – Kiterjesztett Orion-köd) neveztek el. A Föld bolygó megfigyelőinek szerencséjére az üreg éppen a Naprendszer felé nyílt ki, ez az oka, hogy megpillanthatjuk a Trapéz gázfelhőkből előbújó, fiatal csillagait. A Trapéz mögött azonban a sűrű, a csillagok fényétől szípkázó, de átláthatatlan ködkomplexum, maga az üreg fala kápráztatja el a szemlélt.

Rejtőzködő csillagkezdemények

A Trapéz közvetlen közelében, a Huygens-régió felhőinek sűrűjében titokzatos, az emberi szem számára láthatatlan események zajlanak. Rejtett fényforrásokra utaló nyomokat először az 1960-as évek végén négy csillagász: Eric Becklin és Gerry Neugebauer távoli infravörös, Douglas Kleinmann és Frank Low pedig a közeli infravörös tartományban észlelt. Kiderült, hogy a forrás csillagászati viszonylatban elképesztően fiatal, mindössze 500 éves, és a legújabb kutatások szerint a Trapézból 4000 éve kiszakadt csillagkezdemény sűrű molekulafelhővel való kölcsönhatása hozta létre. Az infravörös-csillagászat ezen emblemikus jelenségét később Becklin–Neugebauer-, vagy BN/KL-objektumnak nevezték el. Későbbi kutatások egy további rejtett fénylő centrumot is felismertek, az Orion South-t (Déli-Orion), ahol az infravörös forrás arra enged következtetni, hogy csillagkezdemények alkotnak egy, a fejlődésének első fázisában lévő, új halmazt. A kezdemények energiája fűti a sűrű molekulafelhőt, így annak felénk forduló felszíne forni-kavarogni látszik. Az erőteljes hullámok és kilövellések 3500 éve jelzik a rejtett csillaghalmoz intenzív alakulását a Trapéz mögött.

Bolygók szülőhelye

A 90-es években már sejteni lehetett, hogy nem csupán csillagok és csillagtársulások, hanem bolygók keletkezésének közvetlen bizonyítékai is fellelhetők az Orion-köd szívében. A Hubble-űrtávcső 1995 novemberében készítette egyedülállóan éles felvételeit a Huygens-régióról, amelyen különös, sötét glo-

bulákat vettek észre a kutatók. A Bok-globulákra hasonlítottak (amelyek gömb alakú, sűrű, összehúzódó porfelhők), de azoknál kisebbek és laposabbak voltak – és némelyik közepén egy halvány csillag pislálkolt! A kutatók hamar rájöttek, hogy egy új objektumtípussal állnak szemben, amelynek képviselőit protoplanetáris korongoknak nevezték el. Az Orion molekulafelhő rendkívül magas fémtartalmának köszönhetően ezek a fiatal csillagok körül található porkorongok – melyekben idővel bolygók kondenzálódnak – igen gyakoriak. Ha megpillantjuk őket, gondoljunk arra, hogy 4,6 milliárd éve a Naprendszer is hasonló körülmények között született!

Csillagszelek és barna törpék

A Trapéz csillagai azonban nem csak a Huygens-régióban meghatározóak, hanem a 14 fényév átmérőjű környező üreg, az EON falát is kényük-kedvük szerint alakítják csillagszelekkel. A csillagszelek által felmelegített gáz az üregből kifelé áramlik, és ahol akadályba ütközik, íveket és buborékokat alakít ki. Másutt az áramlást semmi sem gátolja, így az erodálódó szülőködösség anyaga a délkeleti–északnyugati irány mentén szálak szerkezetet ölt, ahogy kifelé áramlik az EON belsejéből. Amint az üreg lassan felnyílik, a falából a csillagszelek eróziója felszínre hozza az addig a molekulafelhőben rejtőző égitesteket. Megfigyelhetőek reflexiós ködökbe ágyazott, előbukkanó csillagok, illetve rendkívül halvány égitestek is, a barna törpék. Az utóbbiak stabil hélium–hidrogén-fúzióval nem rendelkező, bolygó és csillag közötti átmenetet alkotó égitestek. Olyan aprónak születtek, hogy a magjukban nem alakul ki a 3 millió °K-os hőmérséklet, ami a csillaggá váláshoz szükséges. Lítium- és deutériumfúziója csak a keletkezésük időszakában fűti a belsejüket, így ezek az elvetélt csillagok lassan hűlnek és halványodnak, és bár egyes becslések szerint az Orion molekulafelhőjében a csillagokkal megegyező számban léteznek, nagyon nehéz megtalálni őket.

A ma amatőr csillagásza is könnyedén ráakadhat az ég egyik legfényesebb mélyég-objektumára, az Orion káprázatos gázködére. A kezdőt és a tapasztalt szakcsillagászt egyaránt lenyűgözi a köd távcsőben látható képe, különösen, ha sötétebb égen, esetleg a gázködök megfigyelésére alkalmas, különleges mélygyszűrővel veszi azt szemügyre. Ahogy a fényes gázalakzatok terpeszkednek a sötét öblök és porsávok körül, a háromszögletű köd örökre emlékeztetése vésődik mindenkinek, aki csak megpillantja.

SZÖVEG: SÁNTA GÁBOR WWW.MCSE.HU
FRANCISCS LÁSZLÓ WWW.PTES.HU

ÚJRA A SZÁRAZ-ANDOKBAN

MŰSZEREINK MÁR 2 ÉVE MÉRNEK! 4200 m-től 6890 méterig helyeztük el őket Chilében, a Puna de Atacama magashegyi fennsíkjaiból kiemelkedő óriásvulkánon, az Ojos del Saladón. Minden órában gyűlnek és tárolódnak az adatok a hegy különböző magassági emeletein és a lábunk alatt több szintben is, hogy megtudjuk:

milyen klíma- és környezeti változásokról árulkodik Földünk egyik legszélsőségebb környezete? Mi a helyzet az örökfaggyal, milyen hosszúak az olvadási és fagyási időszakok, milyen a hőmérséklet járása bolygónk legmagasabban húzódó sivatagában? És ha már jeges aljzatú sivatag: milyen következményekkel jár a fagy felengedése, ho-

Kövessé február 3–27-ig a Földgömb Atacama Klímamonitoring Expedíciót: atacama.expedicio.eu

gyan változik meg a sivatag határa, mi lesz az olvadásvíz sorsa, hogyan alakulhatnak ki tavak – a Földön a legmagasabb helyzetben? Mit köszönhetünk a viharos szélnek, s mit a vulkáni működésnek?

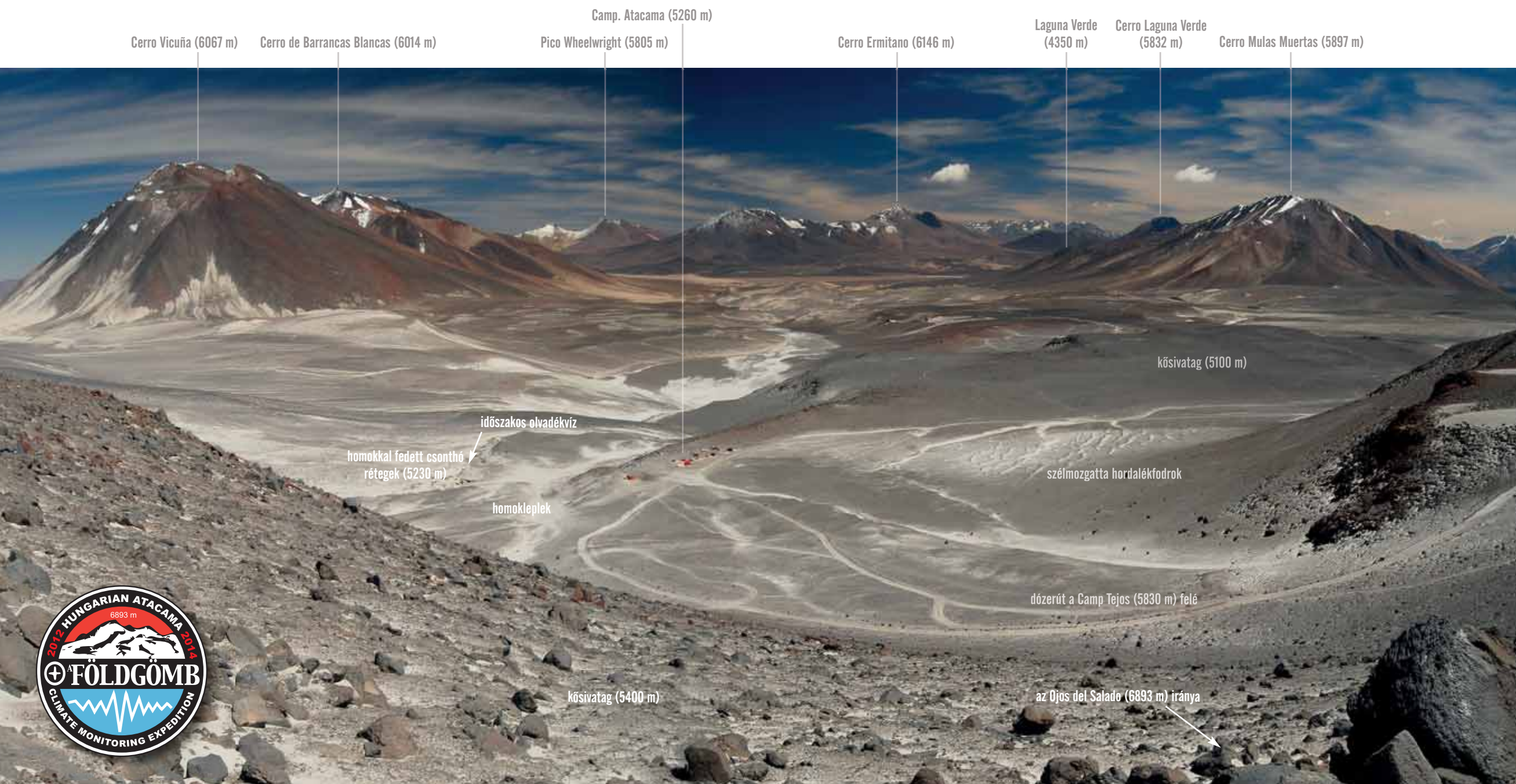
Ásunk, kalapálunk, bontunk, kaparunk, mérünk, fúrunk, mérünk, gyűjtünk, térképezünk.

KÖVESD A KUTATÓKAT VERSENY ÁLTALÁNOS ÉS KÖZÉPISKOLÁS DIÁKOK SZÁMÁRA

Az első három helyezett csapat és felkészítő tanáraik díja egy két napos magyarországi „felfedezőút” az expedíció tagjaival. A versenyre előzetes jelentkezés vagy regisztráció nem szükséges.

Az első forduló időpontja 2014. február 5.

Részletek honlapunkon: atacama.expedicio.eu/verseny

A KISBAGOLY

KORA REGGEL. A szülőktől leválasztott borjak szüntelen bögése és az átható marhatrágya szaga megint csak azt jelzi számomra, hogy jó helyen járok. A gyermekkoromat idézi, azt az időszakot, amikor a réteken nem ipartelepek épületei és kamionparkolók voltak, hanem marhák legeltek. Ahol a barátokkal mezítláb csatangoltunk a nyári délutánokon, azzal sem törődve, hogy aztán jajveszékelve szedegettük a talpunkból a királydinnyék garmadáját.

A borjúiskola egyik cölöpjén fura figura sziluettjét veszem észre. Mozdulatlanul ül. Hang nélkül érkezett. Itt él. Távozni is hang nélkül fog, ő ugyanis hazánk egyik legkisebb és az emberi környezethez leginkább ragaszkodó bagolyfaja – a kuvik.

Ha van fura szerzet ezen a Földön – a kacsacsőrű emlőst leszámítva –, az minden bizonnyal ő. Kicsi, gyors röptű vadász, megjelenése nagy feje miatt egyszerre mókás, jókora szemei, szúrós tekintete és erős karmai, tollas, szinte bundás csüdje okán pedig egyszerre ijesztő is. Kíváncsi, szeret bújószkodni. Az Alföld igazi kis gyöngyszeme. Páratlan érzés a pusztában távcsövön át csodálni, ahogyan egy roskadozó kémény tetejéről belebámul a naplementébe, mielőtt nekivágna vadászni az éjszakába, ahol igazából ott-hon érzi magát.

A kuvik elsősorban épületlakó, faluszéli, romos épületekben tanyázik. Előszeretettel vadászik nyíltabb területeken, például lucernaföldek felett, ahol – ha a gazdálkodó nem sajnálja a munkát néhány T-oszlop kihelyezésére – cserébe egy igen hatékony, környezetbarát rágcsálóirtót kap ajándékba.

Táplálékát nagyrészt a háziállattartással párhuzamosan megjelenő rágcsálók és a legeltetés révén elszaporodó közepes vagy nagyobb méretű bogarak teszik ki. Ha kedve és étvágya úgy tartja, éjjel madárfiókat is rabol. Télen sem hagyja el a magyar tájat, nem vonuló madár: ebben az időszakban szinte csak rágcsálókat fogyaszt.

A legeltetés és a vidéki állattartás háttérbe szorulása miatt állománya csökkenő tendenciát mutat. A teljesen kiüresedett, kihalt tanyákon nagyon ritkán marad meg, és a táplálékhiányból adódóan a költési sikere is jelentősen lecsökkenhet. A faj hosszú távú fennmaradását számos tényező veszélyezteti. Egy-egy fészekalj pusztulásához elég lehet egy sebtiben befalazott kémény, amelyen át a madár közlekedett a fészek és a táplálkozóhely között. Az alumíniumbéléssel felújított kémények pedig kifejezetten veszélyesek: bennük a madár gyakran halálos csapdába esik. Az élőhelyein áthaladó aszfaltos utak egyre erőteljesebb kamion- és személyautó-forgalma is fájdalmas sarcot szed e fokozottan védett madárból.

SZÖVEG ÉS KÉP: MORVAI SZILÁRD

EURÓPA LEGNAGYOBB ŐSBÜKKÖSE

Európa legnagyobb érintetlen bükkerdejét Kárpátalja hegyei között találjuk. Az egykori főúri vadászterületen – jelenleg szigorúan őrzött bioszféra-rezervátumban – megcsodálhatjuk az érintetlen természet igazi arcát, ahol az évszázados fák között ma is medvék barangolnak. Mindez a magyar határtól alig nyolcvan kilométerre vár bennünket...

KÁRPÁTALJA EGYIK KISVÁROSÁNAK FŐTERÉN állunk vadbiológus kollégámmal, és ismerkedünk a látvánnyal. A magyar emléktáblát is hordozó katolikus plébániatemplommal szemközt az ortodox templom aranyozott hagymakupolái ragyogják vissza az őszi Nap fényét. A folyón átívelő, nagy forgalmat bonyolító híd töredezett aszfaltján ütött-kopott Ladák, kormot okádó távolsági buszok és vadonatúj luxus-terepjárók kerülgetik a gödröket. Néha egy-egy, szovjet időket idéző, farönköket szállító nyerges vontató is feltűnik, hatalmas vízfüggőnyt szórva a járdára a kátyúból. A helyenként monarchiás hangulatú, de sok északias faházzal is rendelkező városrészek között a gyalogosforgalom egy része acélsodronyból és deszkából készült függőhidakon zajlik, melyek több helyen is összekötik a fehérén habzó Tisza két partját. A sajátos képi egyvelegnek csodálatos háttérrel adnak az Északkeleti-Kárpátok sötétlő hegyei, a lejtőkön teraszosan kialakított, harsányan világoszöld legelőkkel. Rahóban vagyunk. A kezdetektől vegyes etnikumú, nyolcadrészt ma is magyarok lakta város ad otthont a Kárpátok Bioszféra Rezervátum Központjának, amelyet negyvenöt évvel ezelőtt hoztak létre Ukrajna e félreeső sarkában.

Őserdők nyomában

A bioszféra-rezervátumok alapelve világszerte olyan területek kialakítása, ahol a helyben élő emberek fenntartható tájhasználat mellett a természetvédelmi célok is megvalósulhatnak. Az 1968-ban alapított Kárpátok Bioszféra Rezervátum nyolc, egymástól elkülönülő részből áll, melyek összterülete több mint 50 000 hektár. Úti célunk, az Uholka–Syrokyj–Luh őserdőtömb (8800 ha érint)

ÜRES RÖNKSZÁLLÍTÓ TEHERAUTÓK RAHÓ FŐUTCÁJÁN (balra lent)

ŐSERDEI FORMAVILÁG

Az „áttört gyökerű”, fiatal fa egy mára elkorhadt fatörzsön csírázva kezdte életét

tetlen őserdővel) a Kraszna-havas déli, Tiszára néző lejtőin terül el 350–400 m tengerszint feletti magasságban. A méretek viszonyításához támpontul érdemes megjegyezni, hogy az Alpok legnagyobb kiterjedésű őserdeje, az ausztriai Rothwald mindössze 440 hektár – ami a budapesti Margit-sziget kb. négy- és félszerese.

Kísérőink természetvédelmi örök, de – a tőlünk keletre jellemző modellnek megfelelően – leginkább egy felfegyverzett milícia tagjaira emlékeztetnek, leszámítva a terepszínű ruházatot kiegészítő esernyőket, amelyet egyébként az ukrán, illetve osztrák kutatók is előszeretettel használnak az esőkabát mellett. Folyamatosan esik az eső, ami erőfelé meglehetősen gyakori, az éves csapadékösszeg 1100 mm körül alakul. A társaság egyik legszínesebb egyénisége – csaknem kétméteres termetével, hosszú, ősz szakállával – egy tekintélyes német professzor. Egy beszélgetésünk alkalmával földrészünk képmutató hozzáállását elemzi: „Kárhozzátjuk a trópusi országokat, miközben Európában alig teszünk valamit az őserdők megőrzéséért.” Ennek ellenére Németországban már több, őserdőhöz közeli állapotú bükkerdő-maradványt is védetté nyilvánítottak az utóbbi évtizedekben, melyeket a kárpáti (szlovákiai és ukránjai) bükkös őserdőkkel közösen vettek fel 2007-ben az UNESCO Világörökség-listájára.

Famatuzsálemek és harkályok

Az uholkai őserdő a folyamatosan permetező esőben harsogózöld, kirobbanó formáját mutatja. A keskeny ösvény néha megdöbbenő méretű fák között visz, de változatos szerkezetű, sokszintű facsoportok, cserjék is gazdagítják a képet. Vadbiológus kollégám szerint a hazai erdőkhöz viszonyítva szokatlanul egészséges aljnövényzetben haladunk, ami itt alighanem a nagy testű növényevőket – szarvasokat, őzeket – kordában tartó medve-, farkas- és hiúzállománynak köszönhető. Az erdő részletes felmérésére 2010-ben került sor, svájci szakmai irányítással – az alpesi országhoz társított sztereotípiáknak megfelelő maximális precizitással. Kimutatták, hogy az erdő fafajait 97%-ban a bükk képviseli, a többi tizenöt faj – köztük hegyi juhar, hegyi szil, gyertyán, magas kőris, jegenyefenyő – mindössze 3%-ban fordul elő. A 80 cm-nél nagyobb átmérővel rendelkező, idős fák közül hektáronként átlagosan 10 db található. Koruk meghaladhatja a 300 évet is. A legvastagabb megmért bükk 140 cm átmérőjű, míg a legmagasabb eléri az 53 m-t. Mellétük természetesen a fák valamennyi korosztálya képviselteti magát, legnagyobb számban az ujjnyi vékony újulat – a „bölcsődések”. A fatömeg több mint 20%-át az álló és

TÖBB SZÁZ ÉVES FÁK TÖVÉBEN

PIHENŐ A HÍRES KÖHÍD ALATT (balra fent)

fekvő holtfa teszi ki – ezek adják meg az őserdők igazi karakterét. (Egy szlovák kollégám szerint méretes holtfa szerepeltetése nélkül nem igazán lehet őserdőről jó fotót készíteni.)

Az érintetlen őserdőkre jellemző, hogy a más-hol ritka fajok is gyakrabban – az évezredek alatt természetesen kialakult arányban – fordulnak elő, ezáltal az egész életközösség – mint rendszer – egészségesebben működhet. A medvén, farkason, hiúzon kívül itt még gyakori a vadmacska és a nyérc is, de az olyan nagy termetű erdei madarak is, mint a fekete gólya vagy az uhu. Őserdő-specialistának számít valamennyi harkály és egy sor denevér, amelyek az idős, odvas fákhöz kötődnek. Jellegetes lepkefaj a T betűs pávaszem. Az őserdők növényfajaira szintén igaz, hogy nem elsősorban a fajlista tér el a gazdasági erdőben megszokottól, sokkal inkább annak teljessége vagy az egyes fajok gyakorisága.

Őserdők Magyarországon?

Közép-Európa őserdeinek jelentős része a történelmi Magyarország területén őrződött meg. Bár szinte teljesen kimaradt a kollektív emlékezetünk-ből – ennek felismerése korán megtörtént. Fuchs Frigyes felvidéki erdész tollából már a 19. század közepén részletes leírásokat olvashatunk a kárpáti őserdők elhelyezkedéséről, tulajdonságairól, sőt eszmei értékéről is. Becslései szerint az akkori Magyarországon mintegy 575 000 hektár őserdő lehetett, a korabeli erdőterület kilencedrésze. Ennek egyik utolsó – legnagyobb – maradványa az ezeréves országhatár közelében elterülő Uholka-őserdő. Bár néhány apró őserdőfolt kutatási célú védetté nyilvánítása a 20. század első éveiben már megtörtént, a tudományos megalapozottságú természetvédelem beindítását Kárpátalján elsősorban a csehszlovák időkben itt dolgozó Alois Zlatník érdemének tekintik. Időközben az őserdők az egész Kárpátokban erősen megfogyatkoztak. A mai Magyarországon egyedül a Kékes északi oldalán található, alig 55 hektáros foltocskát tartják e megnevezésre méltónak a szakemberek. Az őserdők igazi értékeinek felismerése még mindig várat magára.

SZÖVEG ÉS KÉP: GÁLHIDY LÁSZLÓ

KÖDPÁRNA ÉS HAVAS HEGYEK

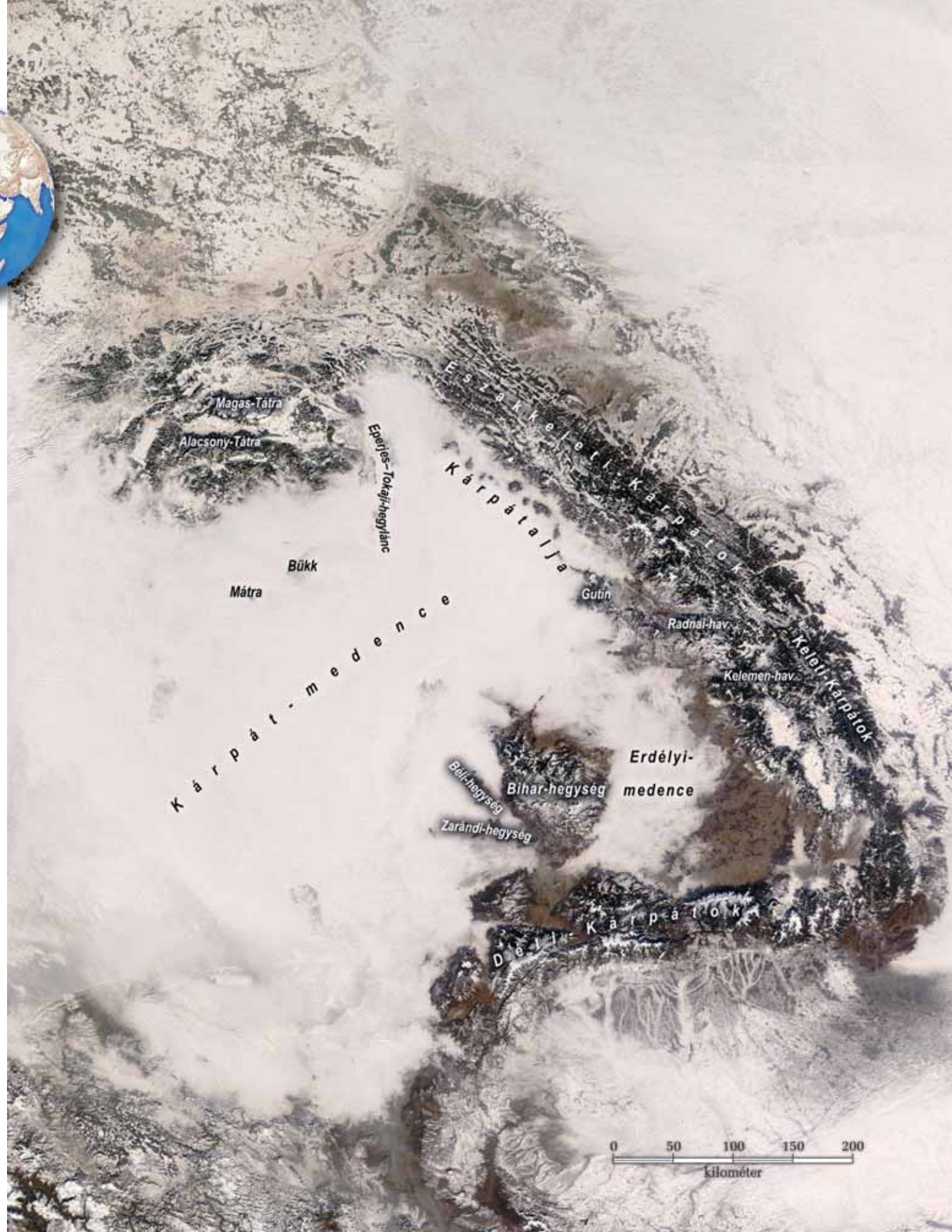
AKÁRPÁT-MEDENCEVIDÉK KÖZÉPSŐ ÉS KELETI RÉSEIT MUTATÓ műholdfelvétel egy igencsak jellegzetes téli időjárási helyzetet ábrázol. A téli anticiklon (magas nyomású légköri képződmény) kezdetben verőfényes, időnként kifejezetten tavaszi, bár legtöbbször fagyos idővel jelentkezik, majd 1-2 nap múlva erősödik a köd-hajlam, és sűrű köd fogja kitölteni a medence alacsonyabb tájait. Ebből a ködpárnából úgy emelkednek ki a magasabb hegyek, mint egy tenger szigetei. A párna vastagszik, és teteje néhány nap után 800–1200 méter tengerszint feletti magasságot ér el. Minthogy magas légnyomás uralja, a képződmény igen tartós tud lenni, akár hetekig is fennállhat ez az állapot. A ködpárna alján kifejezetten kellemetlen, fagyos, zúzmarás az időjárás, de a ködből kilógó csúcsok napfényben fürdenek, és nappal akár 10 °C-kal is magasabb lehet a hőmérséklet, mint a ködös tájakon. Ezt a jelenséget hőmérsékleti inverzióknak nevezik.

A műholdképek perspektívájából persze mindig láthatjuk, hogy mely hegyek lógnak ki az – egyébként helyről helyre változó vastagságú – ködpárna alól. Felvételünkön szépen végigkövethetők a Felvidék hegyei, az Északkeleti-, Keleti- és Déli-Kárpátok vonulatai. Az Erdélyi-medencébe is „beszivárog” a köd, körbefolyva a Bihar-hegységet és nyugati oldalán a Béli- és Zarándi-hegységeket. A medence északi végét lezáró hegycsoport közepén fehérlik a Magas-Tátra, délebbre pedig az Alacsony-Tátra nyugat-keleti irányban hosszan elnyúló gerince. Az Észak-magyarországi-középhegység és a belső-kárpáti vulkáni hegység 800 métert meghaladó csúcsai is elérik a köd felső határát: a Mátra, a Bükk, az Eperjes–Tokaji-hegylánc után Kárpátalja vulkáni hegyein át jutunk el a már teljesen ködmentes Gutinig és Kelemen-havasokig.

A felvétel további érdekessége, hogy a január közepi időpont ellenére a táj egy része hómentes. Az Erdélyi-medencében és a Kárpátok közvetlen északkeleti előterében hó nélküli, barna földeket látunk, itt a pillanatnyi hóhatár a ködhatár fölött van. A hegyeket és a székelyföldi medencéket hó borítja, a Kárpátok külső oldalának tájait pedig részben újabb ködpárna rejti el a műhold szenzorai előtt.

SZÖVEG: TIMÁR GÁBOR–KERN ANIKÓ

NASA MODIS/Terra műhold – ELTE műholdvevő állomás – 2006. január 16.

BHAKTAPUR

AHOL ELVESZETT AZ IDŐ

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: KUNDERMANN BALÁZS – KUNDERMANN.HU

A vörös téglából emelt, pár emeletes házak előtt asszonyok beszélgetnek. A közkútnál egy félmeztelen férfi a fejét szappanozza, miközben egy cserépáruval megrakott teherhordó érkezik a szomszédos térről a képbe. Szűk sikátorokra nyíló, díszesen faragott ajtók és tiszteletet parancsolóan égbe nyúló pagodák. Vöröses por és füstölőillat. Leszámítva a hirtelen jött változás nyomait, melyeket az elmúlt pár évtized aggatott a városra, a Bhaktapurba érkező idegent évszázadok óta ugyanez a látvány fogadja

A Himalája lábának hegyei által határolt Katmandu-völgyet három város tölti ki. Az egykor egymással rivalizáló nepáli királyságok mára átmenet nélküli épülethalmazzá nőttek össze, szinte alig lehet megvonni a határt Katmandu, Patan és Bhaktapur között. Bármelyikük óvárosában érdemes elveszni, mert mindenhol úgy érezzük, mintha évszázadokat léptünk volna vissza az időben. Ám, míg az első kettő esetében tűnékeny ez a látszat, addig Bhaktapur utcáin bolyongva sokkal valószínűbb a képzelte időutazás: itt nemcsak látja, de szagolja és tapintja is az ember a történelmet.

BARÁTSÁGOS ARCOK
mosolyognak ránk,
s pillanatok alatt megszűnik
a kulturális különbségekből
adódó távolság

Élő múzeum

Az egykoron Tibetet Indiával összekötő kereskedelmi útvonal mentén elterülő település a 16–18. században élte aranykorát. A virágzás idejéből maradt kézműves- és történelmi emlékek, valamint gazdag kulturális hagyományai megőrzésének érdekében a terület 1979 óta világörökségi védelem alatt áll. A kis falvakból várossá növő település százezres lakosságának java része a newari népcsoporthoz tartozik. Főként földműveléssel foglalkoznak, de az alacsony kapualjak mögött olyan hagyományos, ősi mesterségeket is űznek, mint a fazekasság, a fa- és kőfaragás vagy a fémművesség.

A város fő bevételi forrása azonban a turizmus. Az alig 15 kilométerre fekvő fővárosból, Katmanduból idelátogatók a múltban ragadt települést keresik, középkorba vezető kincsesládikóként tekintenek rá – beletúrnak, kivesznek pár csillogó emléket, aztán távoznak. Pedig érdemes elhagyni az útikönyvek által kitaposott ösvényt, befordulni az első mellékutcaiba, és egy helybelit követve elveszni a házak között. Élő múzeumba jutunk, ahol a belépő kifizetése után csak rajtunk múlik, milyen mélyen merülünk bele a mindennapokba.

Földön guggolva

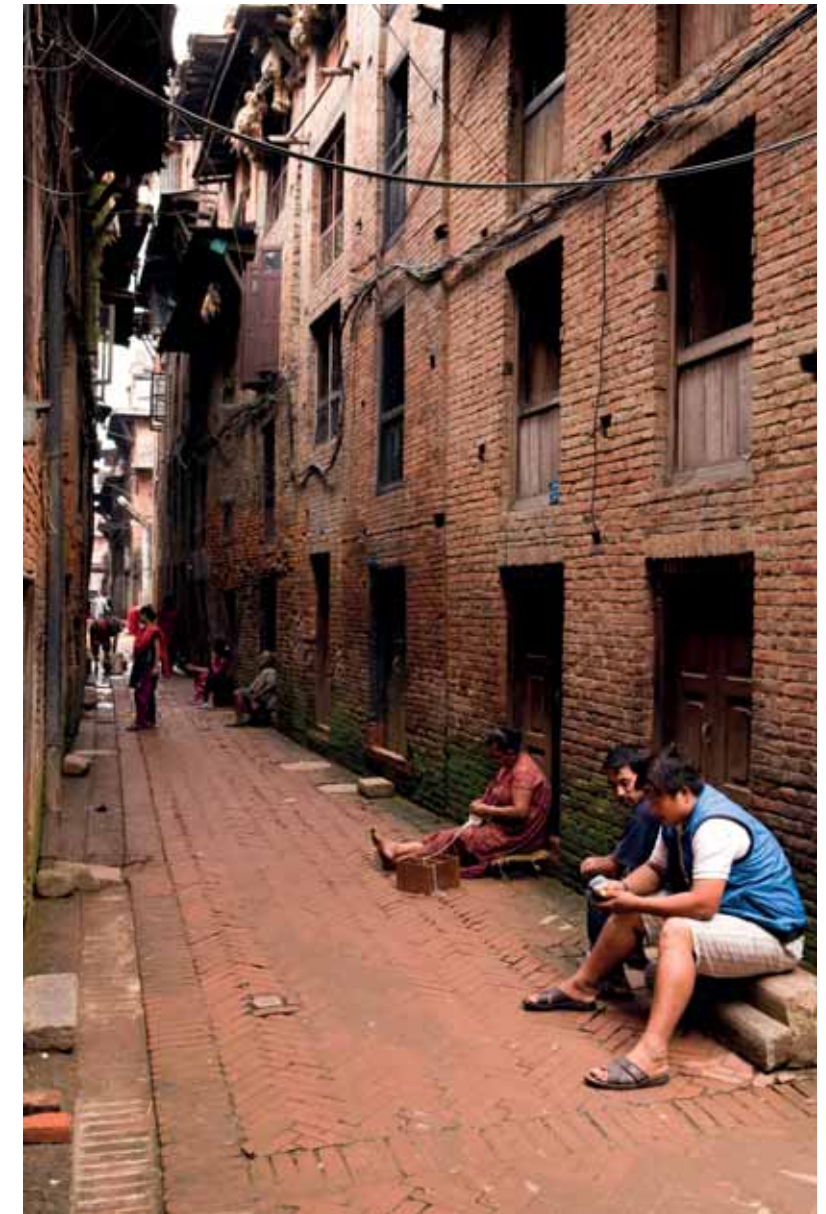
A labirintusszerű utcarendszerben elsőre nehéz kiigazodni: átjárók, rövidítések és lépcsők kötik össze a főbb ütőereket. A síkatorok hirtelen nyílnak terreké, melyek végében ismét beszippant a házak közötti rés. Öt perc múlva eltévedünk.

Kis sztúpával határolt sarkon emberek csoportja mered a földön guggoló páros fölé, és átszellemlülve figyelik, ahogy a szoboröntők dolgoznak. A nő talán még húsz sincs, egyik kezével a tüzet szítja, a másikkal gyűrött fémdarabokat helyez az olvasztótégelybe. Arcára közöny ül, a rabszolgák ro-

botikus mozgásával teszi a dolgát, míg a férfi a körülállók csodálatától övezve éppen az öntőformát nyitja ki. A csillogó fémszobrocskák hagyományos technológiát követve készülnek: nedves homokba nyomva a sablont jön létre a negatív, amibe a forró fém a szorosan lezárt tető részén önti be az ember. Hűtés, kiemelés – és jöhet a következő menet. A friss szobrokra a nézelődők hamar meg is alkusz-
nak. Más helyi mesterek műhelyeiből kolompok, csengettyűk, finoman megformált ékszerek és kézzel kalapált edények kerülnek a környék piacaira.

A VÁROS MÉLYÉN

a legváratlanabb pillanatban csöppenünk bele annak mindennapjaiba. Csak arra nem emlékszünk, hogyan keveredtünk oda

LENDÜLET

A nehéz fakerekeket kezdi leváltani az egyenletesebben és tovább pörgethető teherautóbronce

Keréken pörgetve

Túlélve a királyságok korának hanyatlását, a cseréparu a mai napig a város egyik fő kézművesterméke. A környékbeli finom, fekete agyagból különböző formájú és rendeltetésű edények készülnek, amiket aztán a Fazekasok terén szárítanak ki. Ügyes lábú asszonyok lépegetnek a szimmetrikus rendbe rakott portékák között, és begyakorolt mozdulattal forgatják, hogy minden oldalról egyenletesen érje azokat a nap. A tér

hátsó felében nagy kupac nedves agyag mellett kuporog a mester. Egy bot segítségével a megfelelő sebességre pörgeti fel a malomkerék-méretű korongot, majd egy tömbmasszát dob a közepére, és ügyesen formázza. Mind tökéletes, legyen szó bár joghurtosedényről, malacperselyhez hasonlatos cserépbankról, gabona tárolására alkalmas korsóról vagy akár parányi olajlámpásról. Kezében van az apáról fi-

úra öröklődő szakma. Két-három napi téren száradás után jön az égetés. Néha egyszerűen csak rizsszalma-bálákból ideiglenesen összerakott égetőkben, máskor az erre kialakított állandó kemencékben éri el a kívánt szilárdságot az áru. Végül kordékkal és háti hordókon szállítják el őket, helyet adva a következő adagnak, mert a tér sohasem ürül ki, csupán a cserépek rajzolta térbeli alakzat változik...

Rizshozamot figyelve

A falba süllyesztett szentélyekkel határolt, kis utcák egyre mélyebre szippantanak. A csomópontokban tetővel fedett, fával borított félszobányi fülkék állnak. Itt gyűlnek össze a helyi férfiak, hogy megvitatassák ügyes-bajos dolgaikat, vagy társasjátékkal üssék agyon a szabadon folyó időt. Az egyik ilyen előtt kisebb csoport nyomtatott papírokat tanulmányoz. Rizstermelők, mint az itt élők többsége is. A várost körülvevő teraszokon termesztik a mindennapi táplálkozás alapjául szolgáló növényt. Éppen a kormánynak fogalmaznak panaszos levelet, mert – mint kiderült – az előző évben rossz típusú kínai rizst vásároltak, és alig kelt ki belőle valami. Oda a befektetett munka és az összes pénzük. Elkeseredettek és kártérítést követelnek.

Többségük – jelezvén hovatartozásukat – topit, azaz hagyományos newari fejfedőt hord. A férfiak különleges ismertetőjele a mindennapi viselet részeként hordott, sapka alá dugott friss virág. Ez a kereskedelemmel és földműveléssel foglalkozó népcsoport adja a völgy lakosságának

BHADGAON

– azaz szó szerinti fordításban Rizsfalva néven is emlegetik a települést. Nem véletlenül, hiszen rengeteg rizsteraszt művelnek a város határában

majd' felét, Bhaktapur java részét. Eredetük a múltba vész: Katmandu völgye mindig is a kultúrák olvasztótégelye volt, őseik a Hinduszttáni-félsziget és a Tibeti-fennsík irányából érkező népek keveredéséből születtek. Bár az ország összlakosságának csupán 6 százalékát teszik ki, üzleti és politikai körökben jelentős befolyással rendelkeznek, saját nyelvet beszélnek, írásos emlékeik pedig két és fél ezer évesek.

Iskolapadban ülve

A főtér tőzszomszédságában egyenruhás gyerekek kergetőznek. Fehér ing, kék nadrág vagy szoknya és nyakkendő, amihez maszatos ábrázat és elevenség társul. Több iskolának ide nyílik a kapuja. A bal oldali ablakából integetnek, hogy menjünk be. A legkisebbek járnak ide. Összesen alig ötvenen, bölcsődések, ovisok és alsósok vegyesen. Harmincnak kinéző igazgató vezet végig az iskolán. Komor hangulatú, de a szerény lehetőségekhez mért plakátokkal gazdagon dekorált osztálytermekben ül az aprónép. A csoportok létszáma alig fél tucat. Mosolyognak, miközben a magyarázó tanárra fi-

gyelnek. A pár évesek az angol üdvözlést gyakorolják. Meg rohangálnak. Az óvodások az angol ábécé betűit ismétlik a tanító után, a szomszédban pedig üdítőskupakokat tologatva tanulnak számolni az elsősök. Természetesen angolul.

A továbbtanulás az egyetlen kitörési lehetőség a múltból, ahhoz pedig hatékony nyelvtudásra van szükség. Mivel ebbe az iskolába a legszegényebb családok gyermekei járnak, nekik különösen fontos a tanulás biztosítása felemelkedés. (Vagy annak a reménye, hiszen a fizetős közép- vagy főiskolai helyeket már csak kevés család tudja finanszírozni. A többiek

A CIKK MEGJELENÉSÉNEK
TÁMOGATÓJA AZ STA TRAVEL – STATRAVEL.HU

TISZTELET ÉS FEGYELEM

– hiszen az egyenruhába bújtatott gyerekek tudják,
csakis az iskolába járás emelheti ki őket a múltból

maradnak itt, és beletanulnak nagyapáik szakmájába. Az iskolában felszedett tudást pedig megpróbálják a turizmus valamely területén kamatoztatni.)

Kalauzolniak, árulnak, ismerkednek. Természetesen, mert ezt hozták az alma materből. Valahányszor leül az ember egy nagyobb placcon, iskolások gyűlnek köré, s bátortalanul, egymást előretolva teszik fel a tanórán begyakorolt kérdéseket: „Honnan jöttél, hogy hívnak, mi a kedvenc csapatod?” A közös bemutatkozások pedig általában nevetéssel végződnek, mert nem értik, hogyan hívhatják egy Nyugatról érkező vendég országát „éhes”-nek...

Királyok árnyékában

A völgy keleti felén fekvő Bhaktapurt kisbusszal érdemes megközelíteni. Így – miközben a tömeg az ember arcát szó szerint nekipréseli az iránytaxiként működő jármű ablakának – jut idő ráhangolódni az időutazásra. Az utak épülnek, de soha el nem készülnek, az árokparton kecskék, egy tető alatt pedig aszott vénemberek hűsölnek, és percről percre kitérítik az utcán történeteket.

A parkolóból lépcsősor vezet fel a főtérre. Bár a város fénye rég megkopott, még mindig könnyű beleképzelné a földön guggoló, dolgozó emberek mellé a messziről jött kereskedők forgatagát és a nagy udvartartással járó pompát.

Bhaktapur virágzásának csúcspontját a 17. században, a Malla királyok uralkodása alatt érte el. Mint abban a korban dívott, a város és a szomszédos két királyság trónján három testvér ült, akik egymással versengve próbálták szebbé varázsolni házuk táját. E rivalizálás emlékei mind itt, mind Patanban és Katmanduban fellelhetőek. A legügyesebb mestereket igyekeztek megnyerni, hogy felépíttessék azt,

ami a másoknak már megvolt: a király szobrát a főtér közepére, a nagyharangot, amivel az alattvalókat hívták gyűlésre, az aranyablakos és -ajtós palotát, valamint a luxusfürdőt – az uralkodónak és a fehérnépeknek is.

Aztán a 19. században a kereskedelmi útvonal áthelyeződésével a település hanyatlásnak indult. Amikor a Lhászából induló, Tibetet átszelő új, kínai főút is elkerülte a várost, az minden gazdasági befolyását elvesztve rogyott térdre. A királyok kora rég leűnt, a kultúrát támogatók is kihátráltak – így lett Bhaktapur az 1970-es évekre Nepál egyik legszegényebb városa. Csupán árnyéka volt önmagának, amikor a német kormány évtizedes támogatásának köszönhetően ismét sikerült életet lehelni a múltba.

ÜNNEPRE ÖLTÖZVE

A főtér egyik temploma előtt anya és féléves gyermeke jeles ceremóniára készül: a kicsi most kap életében először rizst

VILLÁMHÁRÍTÓK
évszázadok óta vonzzák a városlakók figyelmét, és keltik fel a látogatók érdeklődését, pedig nem is ilyen célzattal készültek a faragványok

Huncutul faragott pagodák

A királyi rezidenciával szembeni legfőbb teret – ahogy a másik két völgybéli városban – itt is Durbar, azaz Palota térnek hívják. A filmdíszletbe illő placcot a helybeliek a mindennapok természetességével lakják be. Egyenruhás középiskolások ülnek a kopott lépcsősoron, és míg a turisták fotóállvánnyal felszerelve dokumentálnak, a Fazekasok tere felől egy agyagedényekkel megrakott férfi sétál be a képbe. At az 55 ablakos palota előtt. Azt mesélik, a város legjelentősebb uralkodója, Bhupatindra Malla minden születésnapjára vágattatott rá egyet. A díszesen faragott keretek közül pont rálátni Siva soktetős templomára, melynek ajtajában egy mezítlábas férfi a semmibe bámulva dohányszik.

A pagoda alakú épület alsó szoknyáját a Kámaszútrába illő ábrázolások díszítik. A völgyben az ilyen erotikus motívumok megszokottak mondhatók, ám egynémely ábrázolás még a modern korok emberét is meglepheti. (Nem is beszélve a cseppnyi humorról, amit az éppen haját mosó és egyben urát örömben részesítő hölgy megalkotásával csempészett a művész az évszázados épület részleteibe.) Ezek a faragványok elsősorban nem tanító célzattal születtek. Úgy tartják, a villámlás hindu istennője nagyon szégyenlős szűz, aki közelébe sem merészkedik az ilyen alkotásokkal telefaragott épületeknek. A régi korok emberei villámhárító híján így próbálták felvértetni templomaikat a természet erejével szemben.

Bizonytalan aljzaton

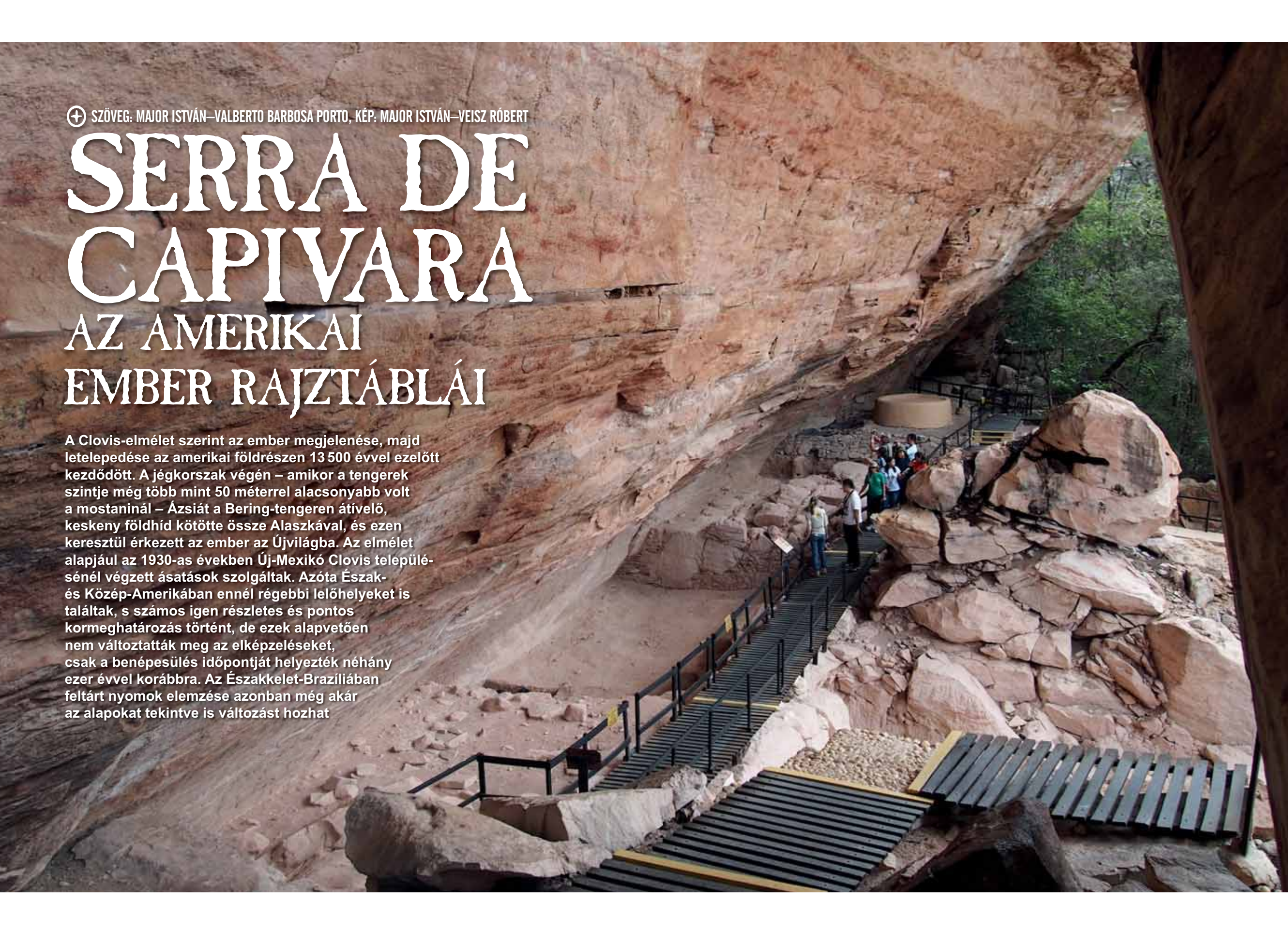
1934. január 15-én Nepál a történelmének legnagyobb földrengését élte át. Bár epicentruma a déli határvidéken volt, Bhaktapurra is lesújtott: 2000 ház dőlt össze, ugyanennyi komolyan megsérült, és legalább ezren veszítették életüket. A díszesen faragott pagodatornyokkal teli Durbar teret a rengés szinte a földdel tette egyenlővé. Az újjáépítés éveken át zajlott, s bár számos középkori emlék örökre elpusztult, sokat mégis sikerült nemzetközi, főleg német és amerikai segítséggel megmenteni.

Az utcákat járva azonban a mai napig találunk olyan lakóházakat, melyek már 80 éve megrogyva állnak, talán éppen a következő nagy mozgásra várva. Számítások szerint 75 évente rázza meg a 34-eshez mérhető, 8,0-s erősségű rengés a környéket. A völgyben elterjedt építkezési szokások és a gyatra minőségű épületek miatt a következő nagy rengés akár százezernél is több áldozatot szedhet! A világ erősen szeizmikus zónáiban lévő nagyvárosok közül a Katmandu-völgyben fekvők a legtörékenyebbek közé tartoznak. A Bhaktapurban lakó egyszerű emberek erről talán nem is tudnak. (Vagy nem vesznek róla tudomást.) Élik mindennapjaikat, ahogy azt apáik és nagyapáik is tették, követve a hagyományokat, és elfogadva azt, amit a jövő hoz. ☺

⊕ SZÖVEG: MAJOR ISTVÁN—VALBERTO BARBOSA PORTO, KÉP: MAJOR ISTVÁN—VEISZ RÓBERT

SERRA DE CAPIVARA AZ AMERIKAI EMBER RAJZTÁBLÁI

A Clovis-elmélet szerint az ember megjelenése, majd letelepedése az amerikai földrészen 13 500 évvel ezelőtt kezdődött. A jégkorszak végén – amikor a tengerek szintje még több mint 50 méterrel alacsonyabb volt a mostaninál – Ázsiát a Bering-tengeren átívelő, keskeny földhíd kötötte össze Alaszkával, és ezen keresztül érkezett az ember az Újvilágba. Az elmélet alapjául az 1930-as években Új-Mexikó Clovis településénél végzett ásatások szolgáltak. Azóta Észak- és Közép-Amerikában ennél régebbi lelőhelyeket is találtak, s számos igen részletes és pontos kormeghatározás történt, de ezek alapvetően nem változtatták meg az elképzeléseket, csak a benépesülés időpontját helyezték néhány ezer évvel korábbra. Az Északkelet-Brazíliában feltárt nyomok elemzése azonban még akár az alapokat tekintve is változást hozhat

A Piauí szövetségi állam központi területén emelkedő Serra de Capivara homokkősziklái különlegesen gazdag és érdekes régészeti emlékeket őriznek. A tudományos világ az 1970-es években szerezhetett tudomást erről, miután a francia származású brazil kutató, Niede Guidon régészprofesszor asszony 1963-ban, majd később 1970-ben munkatársaival részletesen vizsgálni kezdte az itt található sziklarajzokat. Az 1973-ban alapított Francia–Brazil Régészeti Misszió kezdeményezésére az akkor már részben feltárt régészeti és természeti értékek alapján 1979-ben megalakult a Serra de Capivara Nemzeti Park. Az alapítást követően nemzetközi résztvevőkből álló kutatómunka indult meg, amelynek eredményeképpen a védett terület 130 ezer hektárra bővült, kerülete 214 km, tehát csak a körbejárása napokat venne igénybe. Ezzel párhuzamosan a 20 km-re fekvő São Raimundo Nonato városban UNESCO-támogatással létrehozták „Az Amerikai Ember Múzeumát”, amely bemutatja a kutatások eredményeit, valamint a Serra de Capivara Nemzeti Park értékeit.

Az ősök nyomában

Az Amerikai Ember Múzeumának elérése nem épp egyszerű. A legközelebbi nemzetközi repülőtérrel Fortaleza, Ceará állam fővárosa rendelkezik, innen viszont majd 1000 km-t kell még országúton utazni. Egynapi vezetés a jó úton, és máris São Raimundo Nonatóban vagyunk. A Serra de Capivara 1991-ben a kulturális Világörökség részévé nyilvánított sziklarajzaihoz ez a belépő-látványosság. Maga a múzeum a legkorszerűbb eszközökkel mutatja be a régészeti, kultúrtörténeti emlékeket, azzal a nem titkolt szándékkal, hogy népszerűsítse a kutatók tudományos eredményeit: a Guidon professzor asszony vezette nemzetközi kutatócsoport szerint Dél-Amerika benépesülése már jóval azelőtt megtörtént, ahogyan azt az érvényes elmélet feltételezi. A Serra de Capivara sziklarajzai is igen idősök, 6–12 ezer évesek, de ennél ők sokkal tovább mennek: a tényleges betelepülés korát mintegy 50 000 évre teszik! De vajon mire alapozzák feltételezésüket? A sziklarajzok elemzésével párhuzamosan részletes régészeti feltárásokra is sor kerül. Bár emberi eredetű fossziliákat ezen a területen nem találtak, de elszenesedett faanyagot igen. A laboratóriumi elemzés azt mutatta,

hogy koruk 6, 9, 27, sőt 50 ezer éves, és mindezt összefüggésbe hozták az itt élt emberek tevékenységével. Persze erős ellentábor is létezik: azzal érvelnek, hogy a vizsgált anyag természetes tüzek eredménye is lehet, vagyis nem bizonyító érvényű. A kérdés tehát nem eldöntött, mivel mindkét fél számos más bizonyítékot is felsorol. Mindenesetre az Amerikai Ember Múzeuma kitart álláspontja mellett...

És ma lépcsőről lépésre távolabbi korokról van szó. Az elmúlt hetekben közzétett 24 500 éves szibériai embermaradvány amerikai (Texas A&M University) elemzése alapján például a benépesülés akár közvetlenül ekkoriban is történhetett (vagyis akár 10 ezer évvel korábban, mint az általánosan elfogadott nézet): a mai észak-amerikai őslakosok 30 százalékának genetikai állománya kötődik e korai közös őshöz.

A SZEKUALITÁS MÁR AZ ÉVEZREDEKKEK ELŐTT ITT ÉLŐKET IS FOGLALKOZTATTA, erről tanúskodnak a Serra de Capivara területén több helyen is előforduló, igen kifejező sziklarajzok

A RÉGÉSZETI LABORATÓRIUMBAN az ásatásokból kikerült minden anyagot rendszeresen és gondosan átvizsgálják, majd katalogizálnak és raktároznak

SERRA DE CAPIVARA NEMZETI PARK

A nemzeti parkot és az Amerikai Ember Múzeumát egy nemzetközi alapítvány működteti, főleg francia és japán pénzből, de az UNESCO is jelentős összeggel járul hozzá a fenntartáshoz. A létesítmény része egy jól felszerelt régészeti és őslénytani laboratórium is, kiállítóteremmel, raktárhelyiségekkel és megfelelő számú szakembérellyel, így nemcsak a nemzeti park, hanem a távolabbi környék régészeti és őslénytani anyagát is feldolgozhatják. A tudományos munkát a helybeli szövetségi egyetem kutatói és oktatói segítik, és ez az egyetem a létét szinte kizárólag a helyi tudományos értékeknek, illetve e nemzeti parknak köszönheti.

Vad sziklavilág – rágcsálóról elnevezve

Senki sem érti, miért nevezik a hegységet Serra de Capivarának. A serra szó ugyan hegyet jelent, ez rendben is lenne, a capivara viszont egy állat – a világ legnagyobb rágcsálója –, magyar neve vízdisznó. Ám ez az élőlény mindig a víz közelében, illetve annak partján él, ezen a vidéken pedig se híre, se hamva, legközelebbi élőhelye innen több ezer kilométernyire található...

Bár a nemzeti park alapvetően a régészeti értékeknek köszönheti alapítását, természeti adottságai is különlegesek, így 2002-ben felkerült az UNESCO természeti világörökségi listájára is. A földtörténeti ókorból származó üledékes kőzetek alkotta kéregda-

rabot lassú mozgás emelte ki a környezetéből. Ez két dolgot eredményezett: egyrészt a lassú kiemelkedés nem változtatta meg a vízszintes rétegek helyzetét, emellett pedig a felszíni erózió a különböző keménységű rétegeket eltérő ellenállásuknak megfelelően pusztította le, ezzel rendkívül változatos felszíni formákat hoz létre. Ez pedig meghatározza az egész táj látképét: változatos, meredek falú sziklaalakzatok magasodnak mindenütt: vörös, szürke, sárga és fehér színűek, az őket felépítő üledékes anyagnak megfelelően. A vagy 100 méterrel környezetétől fölé emelkedő „Lyukas szikla” (Pedra Furada) vörös pillére a nemzeti park egyik jelképe.

**A CSAK EZEN A VIDÉKEN ÉLŐ „HEGYI GYÍK”
bárhol feltűnő lenne élénk narancssárga színével,
ám itt szinte beleolvad a vörös színű homokkősziklák
világába** (jobbra fent)

**A „LYUKAS KŐ” A SERRA DE CAPIVARA
NEMZETI PARK JELKÉPE
Nemcsak mint földtani képződmény
érdekes, de az alapját képező
sziklafal is különlegesség, mert
rengeteg rajzot tartalmaz**

A növényzet szinte érintetlen, hiszen e rendkívül tagolt terepen nem folytatható gazdaságos, iparszerű, ill. nagyüzemi emberi tevékenység. Uralkodó a caatinga, a száraz bozóterdő, de a mikroklímaviszonyoknak megfelelően a száraz trópusi erdő, a cerrado, sőt az atlanti esőerdők képviselői is megjelennek. A szabdalt sziklavilágban gyakoriak a bennszülött fajok, mint például a narancssárga hátú „hegyi gyík” (*Tropidurus helena*), amelynek élénk színe bárhon feltűnő lenne, de itt, a főként sötétvörös és bordó sziklavilágban kitűnően rejt.

A nemzeti park csak vezetővel látogatható: ezt a védelem és a tájékozódási nehézségek is indokolják.

IRÁNYÍTÓTÁBLA
Illik a környezet
hangulatához...

Évezredes élet a falakon

Északkelet-Brazíliában sok helyen maradtak fenn az európai hódítást megelőző időkben keletkezett indián sziklarajzok. Piauí államban, a Hét Város Nemzeti Park (Parque Nacional Sete Cidades) területén láthatók a legismertebb alkotások. Azért híresek, mert viszonylag közel vannak a fővároshoz, Teresínához, és mindössze 9 km-nyire az államot átszelő, aszfaltozott főúttól. Ugyancsak ebben az államban fedezték fel néhány évvel ezelőtt Pedro Segundo városa közelében a Serra da Lapa gazdag leletegyüttesét.

Am az itteni gazdagság és változatosság valamennyit messze felülmúlja. Eddig 1400 rajzot katalogizáltak, de ez a szám állandóan nő, mert újabb és újabb lelőhelyeket fedeznek fel a kutatók. Hogyan lehetséges ez, hiszen a terület régóta lakott, a fakitermelés és a vadászat során elméletileg minden helyszínt bejártak már? Am a sziklarajzok a caatinga sűrű, tüskés, áthatolhatatlan bozótjával takart, meredek falakon találhatóak, amelyeket eddig senki sem keresett fel. Nem volt miért.

A rajzok stílusa, az ábrázolt alakok és jelenetek rendkívül sokfélék, még a laikus szemlélő számára is látszik, hogy messze nem egyidősek. A színek is változóak: leggyakoribb a vörös, de vannak szürke, sárga és fehér rajzok, sőt olyanok is, melyek többszínűek. Gyakorik az állatokat vagy állatcsoportokat megörökítő rajzok, vadászjeleneteket is sok helyen látni. Érdekes, hogy ezek az állatok sokkal nagyobbak a vadásznál: az alkotók talán ezzel kívánták bemutatni, hogy nehéz volt az elejtésük. Az ábrázolt állatok jól felismerhetők, nagy részük ma már nem él ezen a területen: ez azt mutatja, hogy az őslakók idejében e vidék sokkal csapadékosabb volt, mint ma. Az emberábrázolások egyszerűek, szimpla vonalrajzok, de rendkívül kifejezőek. Láthatók táncjelenetek, fegyveres összecsapások, és sok szexuális témájú alkotás – még csoportos szex is.

A rajzok feldolgozása során a kutatók részletgazdag képet kaptak az egykor itt élők mindennapjairól. Bizonyos szempontból ez is alátámasztja azt a feltételezést, hogy a rajzokat alkotó népcsoportok már azelőtt hosszú fejlődésen mentek keresztül, hogy ideérkeztek volna. Ha egy rajzot 12 000 évesnek határoznak meg, akkor ehhez még hozzá kell számolni azt a több ezer évet is, amíg eljutottak arra a fokra, hogy ilyen alkotásra legyenek képesek...

TÁRSASTÁNCJELNET

A sziklarajzokon az egykor itt élő emberek mindennapjaiba is bepillantunk

A LEGGYAKORIBB TÉMA: AZ ÁLLATOK ÉS A VADÁSZAT

A sziklarajzokon jól felismerhetők a korabeli állatfajok, amelyek nagy része már nem él ezen a száraz vidéken, mert az évszázadok során több ezer kilométernyire innen, nedvesebb élőhelyre költöztek (balra)

SOKGENERÁCIÓS, KÖZÖS ALKOTÁS

A sziklarajzok nem egy időben és nem azonos technikával készültek. Még az egy helyen látható rajzok között is több évszázadnyi eltérés lehet (lent)

Epilógus

Brazília minden tekintetben hihetetlenül gazdag ország. Energiaforrásokkal, nyersanyagokkal bőven rendelkezik, a készletek szinte kimeríthetetlenek. Látványos természeti kincsekben sem szűkölködik: elég csak Amazóniára, a Pantanalra, vagy épp az Iguaçu-vízesésre gondolnunk. És a közismerten kívül is rengeteg olyan érték létezik, amelyet a világ bármely országa szívesen mondana magáénak. Ilyen a Serra de Capivara is. A brazilok ezt természetesnek veszik, de azt már nem, hogy ennek megőrzése, karbantartása, közkinccsé tétele bizony szintén az ő fel-

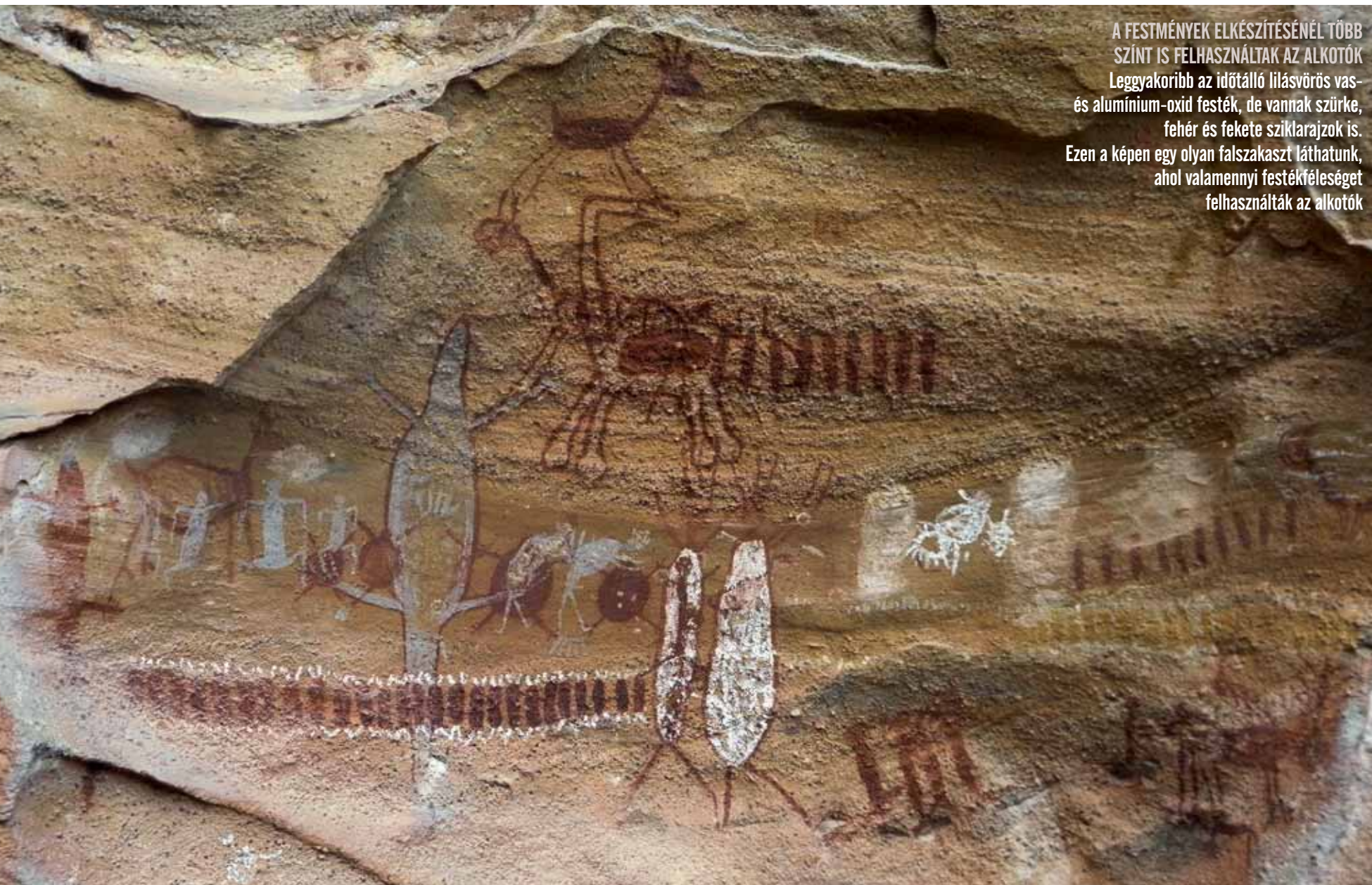
adatuk lenne, és a futballon és a karneválon kívül más is létezik a világon, amire legalább oly büszkének kellene lenniük, mint a kedvenceikre.

Mindezt miért említjük? Mert van árnyékos oldal is. A múzeuma és a nemzeti park egy francia–brazil professzor asszony hihetetlen kitartásának, szervezőképességének eredménye, megvalósulása pedig döntően nemzetközi intézményeknek és pénzforrásoknak köszönhető. A régészeti feltárómunkát pedig jelenleg egy német–brazil kutató vezeti. Végül talán az is érdekes, hogy e cikket egy magyar–brazil szerző jegyzi.

Úgy tűnik, a brazilokat nem igazán mozgatja meg e természeti és kulturális értelemben is kivételesen gazdag vidék. A Serra de Capivara Nemzeti Parknak évente mindössze 12 ezer látogatója van. Havonta mindössze 1000 ember... São Raimundo Nonato városában semmiféle eligazítótábla nem mutatja, hol van az Amerikai Ember Múzeuma! Aki nem beszél portugálul, ugyancsak nehezen találja meg. Az oda vezető mintegy 2 kilométeres út olyan gyatra, hogy autóval csak lépésben használható. A nemzeti park legközelebbi bejárata egy Cel. José Dias nevű kis fa-

lutól néhány kilométernyire nyílik. Igaz, hogy odáig jól el lehet autózni, de ha valaki nem keres idegenvezetőt a faluban, akkor a bejáratnál kell várakoznia addig, amíg a kapuszolgalat telefonon odarendel valakit. Ha látogató érkezik, akkor a vezető vagy odajön motorral, vagy érte kell mennie a látogatónak...

Persze mindez hozzátartozik a kalandhoz, amelyben mindenkinek része lehet, aki egy különleges sziklavilágban szeretné látni az amerikai ember korai képviselőinek kéznyomait. ☺

A FESTMÉNYEK ELKÉSZÍTÉSÉNÉL TÖBB SZÍNT IS FELHASZNÁLTAK AZ ALKOTÓK
Leggyakoribb az időtálló lilásvörös vas-és alumínium-oxid festék, de vannak szürke, fehér és fekete sziklarajzok is.
Ezen a képen egy olyan falszakaszt láthatunk, ahol valamennyi festékféleséget felhasználták az alkotók

A MÉRET IS SZÁMÍTI!

Az állatokat rendszeresen a valóságosnál jóval nagyobb-nak ábrázolták az emberekhez képest, talán jelezve ezzel, hogy elejtésük nagy nehézséget jelentett

NÉPES NANDUCSALÁD... .

Ez a madár sem él már ezen a vidéken (lent)

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: KÁLLÓ PÉTER

BUDAPEST FAVELÁJA

A JÓZSEFVÁROSI PIAC

Sikátoros útvesztők, konténerboltok, olcsó tömegáru és a remény, hogy itt valóban minden beszerezhető. És persze rém- és álhírek. A „kínai piac” bódéi és az összetákoltsandok roskadoznak az árutól. Az eladók egy része onttan nézelődik, vagy az édes-savanyú levest kanalazza, míg mások mahjongoznak vagy a kínai CCTV műsorát figyelik. A vásárlóközönség pedig jól tükrözi Budapest szociokulturális összetettségét

A 21. SZÁZADI EMBER SZERETI AZ ELIDEGENEDÉST. Szeret nyomasztóan reklámszagú, a hatékonyabb beszerzés érdekében épített múmárvány betonkolosszusokban vásárolni. És nemcsak vásárolni, hanem időt tölteni is: étterembe, moziba menni, közösségi életet élni, uniformizálódni, érintetlen partszakaszokat, természetes tájakat kockaköves, ültetett fás „promenádokká varázsolni”. Ilyen a természetünk. A többség fél, vagy nem tud mit kezdeni az eredetivel: ha nincs meg az otthon megszokott komfort, bizonytalannak érzi magát, és a mai menedzserorientált világban a bizonytalanság nem megengedett. Ezért járunk all-inclusive szállodákba a világ legegzetikusabb helyein, belekényszerülve a napi háromszori étkezésbe, mert félünk továbblépni a biztos határokon. Ódzkodunk kimerészkedni a valóságba. Elég, ha csak elmondhatjuk, hogy jártunk egy szép helyen vagy kitehetjük a facebookra. Nem kell megélnünk azt.

CSAK AZ ITTENIEK ÉRTIK, HOGY A JOZSÓ VALÓJÁBAN KÉT PIAC – a Kőbányai út jobb és bal oldala. Két tulajdonos, két üzemeltető, két külön érdek. Itt épp az üzem-épületekből átalakított, magasabb bérleti díjakon üzemelő piac udvarán „ömlik” ki az olcsó áru a furgonokból

A józsefvárosi piac bizonyos szempontból hasonlóan nyomasztó légmentes áraszt, mint egy hatékony, vásárlás- és élményorientált pláza, azonban a mai Magyarországon valóságosabb, mint bármi, amit ismerünk.

A józsefvárosi piac bizonyos szempontból hasonlóan nyomasztó légmentes áraszt, mint egy hatékony, vásárlás- és élményorientált pláza, azonban a mai Magyarországon valóságosabb, mint bármi, amit ismerünk. Szembetalálkozhatunk az ország minden problémájával. Ezért veszélyes. Ezért félünk tőle. Épp itt az ideje bezáratni!

A hivatalos álláspont: az üzemeltetőnek lejárt az engedélye, hosszú ideje nagy összegű a közműtartozás, és bizonyíthatóan büntetendő cselekmények folynak a piacon. Az üzemeltető állítja, hogy van engedélye, nincs közműtartozása, értelemszerűen a bűncselekményekről sem tud.

A MÁSIK OLDAL, AZ „IGAZI” JÓZSEFVÁROSI PIAC a Cho Bon Con Hö. Egy igazi Babilon-árúkeszlet – eladó és vásárló szempontjából is. Állítólag itt minden kapható, amire az ember vágyik, s épp ezért tartják veszélyesnek...

AZ OLCSÓ ÁRU JÓ ÜZLET

Ha nem így lenne, nem folyna ekkora konkurenciaharc a helyekért – mindkét oldalon. A legújabb autók szürreális látványt nyújtanak e lepusztult közegben

WC-BEJÁRAT

Érdeemes elidőzni a felvételen! Ha egyetlen képbe kellene sűríteni a piacot, akkor ez lenne a megfelelő: ebédelő vécés-nénik, többnyelvű feliratok, karácsonyi csomagolópapír és automata belépésszámláló

Veszélyes vizeken?

A helyieken kívül kevesen tudják, hogy a józsefvárosi piac valójában két terület. A Kőbányai út jobb és bal oldala. A konténerváros, a favela-hangulatú mindenpiac, ahol tényleg mindent lehet kapni az olcsó ruháktól kezdve, a nagyon olcsó telefonon át szerintem még valami tömegpusztító vírust is (ha az ember nagyon akarja) vakcinában, kínai nyelvű használati utasítással. És a régi Ganz-gyárépületekből átvedlett, olcsó ruha- és még kitudjamilyen-piac. Mindkettőnek más az üzemeltetője, és ez utóbbinak nem kérdőjelezi meg az önkormányzat az engedélyét, közműtartozásait és bűncselekményeit. Ide szeretné átköltöztetni a „másik oldalt”. Sajnos, itt a bérleti díjakat dupla áron adják, a „kiciocó” kiskereskedők nagy része ezt nem tudná megfizetni. De gazdasági verseny van. A nagyhal megeszi a kishalát. Láttunk már ilyet...

A megszűnéssel alighanem Budapest egyik legszínesebb, legtitokzatosabb és legendákkal teli övezete tűnne el.

A megszűnéssel alighanem Budapest egyik legszínesebb, legtitokzatosabb és legendákkal teli övezete tűnne el.

„Én oda be nem megyek!”, „Bátor vagy, vagy inkább hülye, hogy be mersz menni, főleg egy fényképezőgéppel!”, „És megvan még a veséd?” – hangzik el környezetemben néhány ismerős megjegyzése a piac kapcsán.

Egy grúz eladónő titokzatosan lép hozzám az önkormányzati intézkedés napján, és sokat sejtetően mondja, hogy nem fogják ezt bezáratni: „A Mariann bombát rak a Polgármesteri Hivatal és a MÁV elé (a MÁV-tól bérlő az üzemeltető a területet), ha megpróbálják.”

Nem tudom, ki az a Mariann, de a legenda értékét nagyban emeli, hogy maguk a kiskereskedők is misztifikálják Budapest faveláját. Nem csoda, hogy a köztudatban veszélyes helynek ítélik az embereket.

„Én oda be nem megyek!”, „Bátor vagy, vagy inkább hülye, hogy be mersz menni, főleg egy fényképezőgéppel!”, „És megvan még a veséd?” – hangzik el környezetemben néhány ismerős megjegyzése a piac kapcsán.

Pedig nem veszélyesebb, mint a Nyugati aluljáró. Az ember nyilván egészségesen vigyáz az értékeire, mint bárhol máshol, aztán félóra elteltével leomlik a legenda. Főleg, ha nyitottan, nyitott szemmel járunk.

Piacolás

Valójában teljesen hétköznapi kiskereskedők árulják vékony pénztárcájú embereknek elérhető áron mindazt, amire szükségük van. „Hova fogunk járni vásárolni? Nekem 57 000 Ft a fizetésem, itt lakom a Józsefvárosban, gyakorlatilag itt veszek meg mindent. A ruháktól kezdve az élelmiszerekig mindent. Ebből a pénzből itt kijövök, a másik oldal nekem már drága” – meséli egy középkorú vásárló, amikor szóba kerül a bezárás. Valószínűleg itthon nincs egyedül ezzel a problémával. Nem sokkal később tömeg verődik körém, kínaiak, arabok, grúzok és számomra megállapíthatatlan nemzetiségű emberek. Meglepő módon nem kirabolni akarnak, vagy a vesémet kivenni, eladni, hanem bizonytalansággal a szemükben kérdezgetnek, hátha tudok valamit.

Tény, hogy történtek bűncselekmények: tömegverekedés, találtak egy halottat, akiről kiderült, hogy illegális bevándorló, de nem ez a jellemző. Beszélgetünk. Idegenek, egymással. Arra sétáló emberek is bekapcsolódnak. Nem érzem, hogy félnem kellene. Szóba kerül más is, nemcsak a piac. Karácsony, gyerekek. Hirtelen már nem is velem beszélgetnek, hanem egymással. Egyszerű, hétköznapi dolgokról, indulatok nélkül. Nem egymás külsejét nézik, hanem odafigyelnek a másokra. Arra, hogy mit mond. Van, aki kicsit töri a magyart, más szuperlatívuszokban beszél. Szeretik a piacot, szeretnek idejárni: „... mert itt még embernek nézik a másikat” – mondja egy idősebb néni, aki Kaposvárról jön havonta párszor, és mindig itt eszik: „Szeretem a kínai kosztot, és azt mondják, itt az eredeti.”

BUDAPEST FAVELÁJA

Felülről nézve rájövünk, hogy a konténerváros tényleg Rio szegénynegyedére emlékeztet

NŐI ÉS FÉRFIÉKSZEREK, MÁRKÁS PARFÜMÖK

„Gyere, vegyél arany nyaklánc! Pár száz forint.” Még az eladó is nevet, ahogy kimondja az arany szót, de nem árul zsákbamacskát, sehol sem hangzik el az eredeti kifejezés. A vevő és az eladó is pontosan tudja, hogy milyen üzletet köt. Ez igaz az illatszerosztályra is, ahol az eladónak nincs szüksége arra, hogy hangzatos körmondatokkal kínálja a portékát. Tudja, hogy akinek ez kell, az jön, és vásárol

A HIGIÉNY NEM ELSŐDLEGES

Gondos takarítószemélyzet itt nem síkálja folyamatosan a padlót, ám ez is hozzátesz a hely varázsához. Persze a bírálók szerint ez az egyik legnagyobb hibája is

AZT MONDJÁK, HOGY TÉNYLEG ITT A LEGJOBB A VIETNAMEI PHOLEVES

És nemcsak a helyi kínai közösség esküszik az ételek igazi, távoli otthonukat idéző minőségére. E kaposvári asszony, ha Budapestre látogat, mindig eljön ide enni, mert rajong a kínai kosztért. Szerinte is itt a legjobb. A zöldségesboltokban olyan távol-keleti élelmiszerekkel találkozhatunk, amiről talán még sosem hallottunk

Belépni a Jozsóra olyan, mintha egy idegen országba érkeznenék. Nem kell repülőjegy, hogy távoli országokba utazzunk, elég egy 350 Ft-os villamosjegy. Népszínház utca, Kőbányai út, 28-as villamos, néhány megálló.

Belső utazás

A piac titokzatosságát a széles nemzetiségi paletta jócskán növeli. „Idejönnek a kínaiak, mindegyik ugyanúgy néz ki, nem lehet őket megkülönböztetni, elveszik a jó magyar ember elől a munkát, hatalmas kocikkal járnak.” Ki ne ismerné e szavakat, amiket az újabb ismeretlennel szemben fogalmazunk meg magunknak a tévé mögött ülve, pörköltfoltos atlétában?

Biztos, hogy némelyik városi legenda igaz, vagy legalábbis van valóságalapja, és az is tény, hogy a kínai piacon sok a kínai. És arab és kaukázusi és balkáni meg mindenféle etnikum.

Akit ez zavar – sokakat –, az nem megy oda.

Belépni a Jozsóra olyan, mintha egy idegen országba érkeznenék. Nem kell repülőjegy, hogy távoli országokba utazzunk, elég egy 350 Ft-os villamosjegy. Népszínház utca, Kőbányai út, 28-as villamos, néhány megálló. És biztosított a felfedezésélmény.

Mert tényleg itt a legjobb a pholeves, például. Vagy igazi a szecsuáni csirke. Közeliében sincs annak, amit az EU-komfort kínaiában árulnak, közel hozzánk, a sarkon. Az, hogy tényleg kutyából vagy macskából készül-e, nem derül ki. (Az „étterem” környékén találkozunk macskákkal, de valószínű, hogy csupán jutalomfalat iránti érdeklődésből, semmint öngyilkossági szándéktól ve-

zélve járnak erre.) Aki szeret főzni, kísérletezni a konyhában, itt olcsóbban, jobb minőségű és friss shii take gombát és több zöldség-gyümölcs különlegességet talál, mint a ma oly divatos kulináris-plázákban. Csak itt még jár hozzá egy történet is. Lehet, hogy vidám, vagy szomorú, de igaz. Keresik az ember tekintetét, fontos, hogy elégedett légy az áruval, és visszagyere. Olyan ez, mint régen a piacokon. Igaz, akkor Mari néni székely vagy sváb akcentussal törte a magyart és nem kínáival.

De a történet ma már terhes. Nincs időnk. Rohanunk. Ritkán állunk meg, és zavar, ha kikökkentenek a sterilitásunkból.

Aki szeret főzni, kísérletezni a konyhában, itt olcsóbban, jobb minőségű és friss shii take gombát és több zöldség-gyümölcs különlegességet talál, mint a ma oly divatos kulináris-plázákban. Csak itt még jár hozzá egy történet is.

PRÓBAFÜLKE HÍJÁN A BOLTOK ELŐTT KELL FELPRÓBÁLNI A RUHÁT

A bemutatott blokk ellenében a pénz visszafizetése vagy az áru levásárlása nem feltétlenül garantált. Ezért a helyszíni döntése a felelősség (jobbra lent)

AZ EGY ÉVE TARTÓ HUZAVONA HATÁSA

Számos üzlethelyiség – konténer – ma már üresen áll. Ezeket jobb esetben raktárnak használják. A régi Jozsó már csak árnyéka önmagának

Ha élvezzük, szeretjük vagy szükségünk van e sokszínűsége, a gyakran bizonytalan eredetű árura és a korántsem steril közegre, igyekezzünk! Állítólag sportközpont lesz a helyén. Jót tenne a józsefvárosi srácoknak egy hely, ahol kulturáltan sportolhatnak, levezethetik a felgyülemlt feszültséget. Persze nem biztos, hogy a Jozsó területe a legmegfelelőbb erre... ☺

Kína és a kínaiak kapcsán kettősek az érzéseink. A mai, modern Kína katonai, pénzügyi, gazdasági és turisztikai szempontból is a világ egyik vezető állama lett, amely némi félelemmel teli csodálatot kelt. Másrészt a ruhákon, cipőkön, játékokon, elektronikai eszközökön a Made in China címke alapján egyértelmű a képzettársítás: az adott termék biztosan olcsó, rövid életű és valószínűleg nem elég biztonságos. És nincs még egy olyan bevándorlóközösség ma Budapesten, amellyel kapcsolatban annyi hiedelem és „olcsó” sztereotípa fogalmazódna meg, mint a kínai – kezdve a „Miért nincsenek kínaiak itt eltemetve?” kérdéstől, a „rejtélyes” tavaszi tekerceken át, a kínai inváziótól való félelemig.

A kínai bevándorlók az 1990-es évek elején érkeztek nagy hullámban Magyarországra. A „kincses ország” – ahogyan Magyarországot nevezték – több szempontból is vonzó volt. Az akkori vízummentesség megkönnyítette az utazásokat Kína és hazánk között. Az államszocializmust követő gazdasági átalakulás éveiben itthon minden képlékeny és változó volt, és az átmeneti áruhiány miatt a kínai árusok jó felvevőpiacot találtak a magyar fogyasztók körében. A rendszerváltás előtti Magyarországon kevés nem etnikai bevándorló élt (kivételt a vietnami és a görög migránsok jelentettek, akik politikai okokból kerestek hazájuktól távol letelepedést). Ezért is tűnt szokatlannak a kínaiak megjelenése.

A transzszibériai vasúton utazó és Budapestig eljutó kínaiak elsődleges célja az volt, hogy lehetőség szerint meggazdagodjanak és esetleg – a Kínában szigorú egygyermekes családpolitikával szemben – többgyermekes családot alapítsanak. Kezdetben az aluljárókban árul-

FINTOROGVA NÉZI KÉT – VÁLLALKOZÓ KEDVŰ – MAGYAR VÁSÁRLÓ, ahogy egy kínai eladó józúien fogyasztja ebédjét. Ilyen ételleket nem látunk az EU-konform sarki kínai büfékben. Egyébként bizarr kinézete ellenére valóban ízletesek – ahogy ezt a fiatal emberek is megállapították. A Jozsó-büfék magyar kulináris forradalom lépcsői közé tartoznak

TALÁN EZ IS CSAK EGY VÁROSI LEGENDA, de a kínaiak ugyanúgy nehezen különböztetik meg az európai archerendezésű embereket, mint ahogy mi őket. Alighanem ez is az egyik kiindítója a rengeteg hiedelemnek

ták a zoknikat, olcsó sportcipőket és ruhaneműket, majd a nagyobb budapesti piacokon béreltek standokat. Persze nemcsak az áruval megpakolt szerencsét próbálók jelentek meg, hanem vállalkozók, üzletemberek is érkeztek.

1992-ben azonban hazánk visszaállította a vízumkényszert, ezzel jelentősen visszaszorult az országba érkező kínaiak aránya. Abban a korban, amikor még nem épültek nyugati típusú bevásárlóközpontok és nem léteztek webáruházak, vagyis az 1990-es évek elején, a kiskereskedelemre specializálódott, szállítással és forgalmazással egyaránt foglalkozó cégek újszerűek voltak. Budapest szebb napokat látott ipari létesítményei és parlagon hagyott, a bel-

városához közeli ipari területei szolgáltatták a helyszínt az egyre erősödő importtevékenységhez és a növekvő kiskereskedelemhez. 1997 óta a VIII. kerületi Négy Tigris piac és a vonzáskörzetében létesített kereskedelmi és szolgáltatóegységek különösen sok kínait foglalkoztatnak, és a legtöbb cégér és felirat esetében már nem is bíbelődnek a magyar fordítással...

Míg azokban az európai városokban (pl. London, Liverpool, Amsterdam, Rotterdam), ahol a kínai diaszpóra már több mint egy évszázada jelen van, és a kínaiakra bizonyos területi szegregáció jellemző (kínai negyedek), Budapesten a szó klasszikus (és pejoratív) értelmében nem létezik Chinatown. Ugyanakkor Budapesten is meg-

FŐ UTCA

Egyes nézőpontokból megfigyeljük arról, hogy Budapesten járunk

BUDAPEST AND MR. DAM

Egy nagyobb lélekszámú bevándorló közösség nemcsak a saját ételeit, italait és egyéb más termékeit igényli a befogadó országban, hanem saját kultúráját és szórakozását is.

Mr. Dam egy igencsak sajátos, számunkra talán nem teljesen érthető, ám a vietnamiak körében kifejezetten kedvelt előadóművész. Szeptemberben a PECSA-ban lépett fel...

figyelhető, hogy egyes körzetekben, például a VIII. és a X. kerületben kifejezetten sok üzlet, raktár, büfé, étterem visel kínai feliratokat a homlokzatán. A legtöbb kínai bevándorló itt telepedett le, bár a főváros periferikus területein is egyre több kínai család jelenik meg. A kifejezetten „ázsiai stílusú” bevásárlóközpontok később épültek; a ma félig üresen álló Ázsia Center a XV. kerületben és a Sárkány Center a XVIII. kerületben viszonylagos minőségi ugrást jelentettek a piacokhoz képest.

A kínai közösség több mint húsz éve meghatározó eleme a budapesti szolgáltatószektornak. A kínai büfék és gyorséttermek egzotikusnak tűnő menüi és magyaros ízesítésű tavaszi tekercei már közismertek. Sőt, a kínai élelmiszerboltokban magyarok is vásárolnak jázminrizst, rizstészta vagy fűfűlegombát. A kínai ruhaboltok – olcsóságuk okán – továbbra is keresettek.

A Központi Statisztikai Hivatal adatai alapján 2012-ben 12 069 kínai állampolgár tartózkodott Magyarországon, ami meg sem kö-

zelíti a nyugat-európai országok kínai közösségeinek nagyságát. A kínai házaspárok két vagy három gyermeket nevelnek, a kórházakban lezajló szülésekhez sokszor tolmács segítségét igénylik. Az itt született kínai gyerekek magyar vagy a kínai–magyar kéttannyelvű iskolába járnak, és már a felsőoktatásban is tanulnak. Ám hazánk vonzereje az utóbbi években jelentősen meglehetősen, így nemhogy inváziótól nem kell tartani, de sok kínai vállalkozó döntött úgy, hogy inkább visszamegy az anyaországba, és ott próbál szerencsét. A budapesti temető pedig őrzik az itt elhunytak békéjét.

SZÖVEG: IRIMIÁS ANNA

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: NÁRAY MIHÁLY

HUNAN BELSŐ-KÍNA

TRADICIONALITÁS ÉS FUTURIZMUS

A Kínából érkező fantasztikus hírek hallatán gyakran felvetődhet a kétely: vajon a messziről jött ember tényleg azt mond-e, amit akar? Mi igaz az óriási gazdasági növekedésből, a futurisztikus mágnesvasutakból, na és persze a katasztrofális környezetpusztításból, valamint a még mindig diktatórikus hatalomgyakorlásból? Ahhoz, hogy erről képet kaphassunk, ideális terepként kínálkozik egy – a tengerparti Sanghaj vagy épp Peking és Hongkong csillogásától távol eső – belső tartomány, mondjuk, Hunan...

Peking felé repülve bőven van alkalmunk elmorfondírozni azon, hogy mit is várjunk az itthon sohasem hallott Hunan tartománytól. Gondolatainkból csak a másfél milliárdos ország fővárosához méltó méretű, ultramodern pekingi reptéren folytatott barangolás zökkenhet ki: vajon Mao C Tung messzi szülőhelye is hasonlóan fest-e, vagy ott még inkább a hagyományos kínai világ, a rizsföldeken szorgosan dolgozó parasztok képe fogad? A válasz, mint oly sokszor, valahol középúton található.

ALKONYAT CSANGSÁBAN. A látóhatárt a szmog és a szubtrópusi pára keveredése teszi fátyolosá, ha nem éppen az ormótlan, gomba módra szaporodó beton toronyházak zárják el a kilátást. A közmondásos kínai biciklitömeg már vagy két évtizede a múlté, a motorizáció meghódította a távol-keleti nagyhatalmat is, a végeláthatatlan autósorok Amerikát idézik

Csangsa – a jövő elkezdődött...

Tradicionalista várakozásainkra a tartományi főváros alaposan rácsáfol. A pályaudvarra érkezve a mi Keletinkhez szokott szemünkkel hitetlenkedve nézünk körül. Így festene egy soha nem hallott, vidéki kínai város vasútállomása? Az európai reptereket megszégyenítő beléptetőrendszer állja utunkat, jegyet pedig csak személyi igazolvány becsekkolása mellett válthatunk, hisz a kommunista Kínában elengedhetetlen nyilvántartani, hogy az állampolgárok éppen merre tartanak a kontinens méretű országban. Az információs pultnál a mágnesvasút után érdeklődve a készséges hölgy szabadkozni kezd, hogy sajnos ide az még nem jutott el, csak az egyszerű, 300 km/h-s gyorsvasutat választhatjuk.

Huszonkettedik emeleti ablakunkból lepillantva égis éró házak látványa tárul elénk. A horizontot felállványozott, naponta egy-egy emelettel gyarapodó épületek és a mellettük elmaradhatatlan daruk születtje tölti be. (Jobban mondvá tölténé, ha a hétmilliós város nem burkolózna sűrű szmogba. És mindez igen sok kínai város sajátossága, hiszen Csangsa valójában csak egy a kínai értelemben vett középvárosok közül... Persze 7 milliós, de teljesen ismeretlen.)

A magasból az utca szintjére ereszkedve pezsgő forgatag fogad. A nagystílusú díszletek ellenére nyomasztó érzés kerít hatalmába a sok egyhangú, rohamtempóban épülő harminc-negyvenemeletes épület tövében. A külvárosban például segítőkész kísézőink – akik egy pillanatra sem hagyják magára

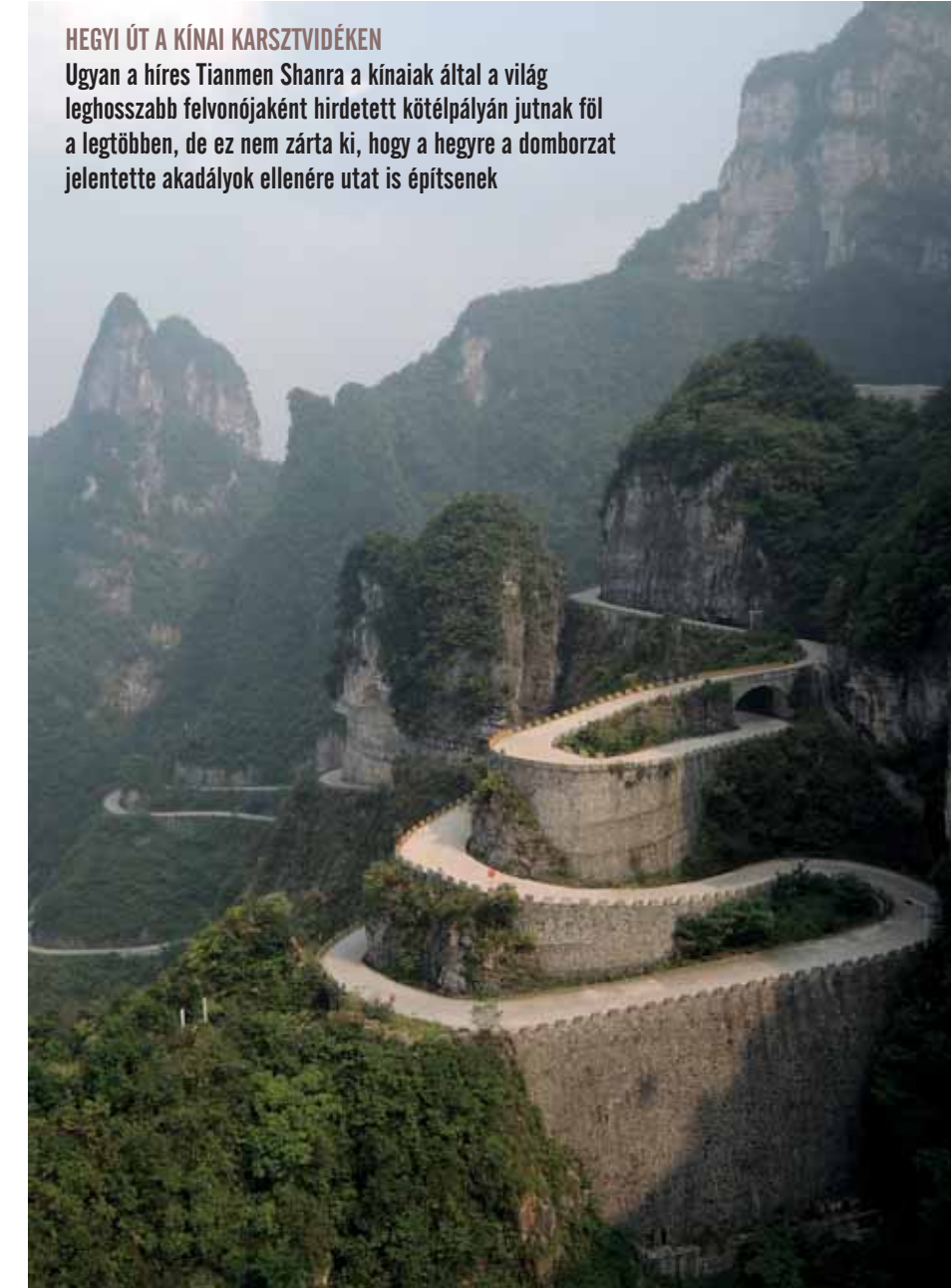
LADIKFLOTTA RINGATÓDZIK A TUO JIANG FOLYÓN, Fenghuang világörökségi óvárosában. Az évszázados díszletek között kínai turisták millióit kell évről évre elszállítaniuk pár száz méteres útjukon. Európaiak viszont csak elvétve akadnak – Kína belső területei még nem kerültek fel a nagy turistacélpontok közé (előző oldalpár)

a Nyugatról érkezett, hivatalos vendéget, nehogy olyat lásson, amit igazából nem kellene – éppen egy 1,7 millió ember számára lakhelyet teremtő városrész építkezéseinek kulisszái mögé engednek bepillantást. Kell pár perc, míg az eddig nagyra tartott európai léptékekből az ember átáll az itteniekre.

Az utcákról nagyrészt eltűntek a közmondásos kínai biciklik, helyette az amerikai nagyvárosokat idéző autóforgalom tölti ki a teret. Ennek ellenére a globális világ Csangsat még nem hódította meg teljesen, a helybeliek kissé csodálkozva mérik végig a messziről jött látogatót. Nyakba akaszthatós fesztiváligazolványunk pedig azonnal tekintélyt parancsol.

HEGYI ÚT A KÍNAI KARSZTVIDÉKEN

Ugyan a híres Tianmen Shanra a kínaiak által a világ leghosszabb felvonójaként hirdetett kötélpályán jutnak föl a legtöbben, de ez nem zárta ki, hogy a hegyre a domborzat jelentette akadályok ellenére utat is építsenek

Fenghuang – a múlt még tovább él...

A tartományi fővárost elhagyva gyorsan átalakul a látkép. A turisztikai fesztivál ötszáz vendégét szállító konvojban, a 27-es számú buszból körbenézve kezdenek teljesen eltűnni a latin betűk. A környező vidéken teraszos rizsföldek és apró falvacskák követik egymást. A felduzzasztott folyókon, amíg a szem ellát, sóderkotró hajók ringanak, hiszen az elképesztő iramú építőipar betonéhségét csak állandó, megfeszített kitermeléssel lehet kielégíteni. Az utak állapota kiváló, hiszen a kormány már régen eldöntötte, hogy elsőként az infrastruktúrát kell magas szinten kiépíteni, majd ezután, ennek segítségével kerülhetnek sorra az egyes gazdasági ágazatok. A fantasztikus méretű viaduktok, kanyargó, lehetetlen helyeken is átkelő hegyi serpentinek és alagutak magától értetődő természetességgel épülnek mindenfelé. Ennek ellenére a közlekedési kultúra még a balkáni utakon edződött európai utas számára is jócskán tartogat meglepetéseket, így hamar rájövünk, hogy elég egypárat dudálni (jó gyakran vagy szinte állandóan), és utána bármi elképzelhető. Bár, valljuk meg őszintén, ekkora népszerűség és zsúfoltság nem tűri a németes, tá-

volságtartó precizitást és tervezettséget, hanem az utolsó négyzetcentimétert is kihasználó, rendszeres meglepetéseket tartogató, ám rendkívül körültekintő vezetési stílust követel.

Az esti Fenghuang rakpartjára lépve lehangoló látvány fogad. A középkori település tengelyében végighaladó folyó mentén közvetlenül a vízből emelkednek ki a kivilágított épületek, amíg csak a szem ellát – az európai szemnek önkéntelenül is Velence jut róla eszébe.

A rakparton elképesztő a forgatag, zúg a kínai pop, kiáltoznak a mindent kínáló árusok, és mindent befed az út menti kifőzdékben készülő, beazonosíthatatlan ételek illata. A boltokban a kiszolgálópultos lányok gyakorta széles mosollyal hívnak közös fotóra, hiszen a fehér ember érrefelé még mindig viszonylag ritka vendég, így van benne jócskán egzotikum...

Este el is feledkezünk róla, hogy Kína még ma is kommunista állam, pontosabban: sajátos konfuciusus diktatúra, csak később, a taxiba ülve, az utat fűrkésző Mao kis aranyozott mellszobra zökkent vissza a földre. Nappal azonban a város teljesen más arcát

AZ ÉJSZAKAI FENGHUANG

– vagy inkább Phoenix, ahogy az idegen nyelvű brosúrák hirdetik. A szemet gyönyörködtető, vízen visszatükröződő díszkivilágítás árasztotta nyugalommal szemben ott az éjszakai forgatag, a hangok és illatok kábító keveredése

(balra lent)

„MAO ELNÖKNEK VOLTAK HIBÁI, DE ERÉNYEI ÍGY IS TÚLSÚLYBAN VANNAK!”

– ahogy Teng Hsziao-ping megfogalmazta a hivatalos álláspontot Mao Ce-tunggal, Hunan tartomány leghíresebb szülöttjével kapcsolatban. Nem csoda hát, hogy bár állami kultusz nem övezi személyét, de alakja teljesen spontán módon mindenfelé felbukkan – legyen az akár egy taxi műszerfala, egy kis falusi kocsmá belseje, vagy éppen külföldieknek szóló szuvenírek tömege

Hunan tartomány székhelye, Csangsa a Mao-féle vörösök fellegvára volt. Mao Ce-tung pedig ebben a térségben, Zaoszanban született.

Részből pénzügyi takarékoságból, másrészt az élmény kedvéért reguláris vonatot választottam odaútra, ami 3 helyett 8 és fél óra alatt tette meg a Kanton–Csangsa-távot. Kanton főpályaudvarának hangulata elképesztő, harmadik világbeli élményt nyújt – ellentétben az ettől elkülönített steril, csillogó és üres, nagy sebességű vasút állomásától, ami úgy látszik, a kommunista Kínában elsősorban nem a nép boldogságát szolgálja. A plebs a kantoni rendes (rég) pályaudvaron zsúfolódott össze, ami élményben nagyjából egy szovjet vidéki állomás a köbön, megspékelve iszonyatos tömeggel és koszszal. A pályaudvarra bejutni csupán érvényes menetjeggyel és csak poggyásztvizsgálás után lehetséges, illetve külön – tömött – várótermek vannak az egyes vonatokhoz, ahová a tömeget hangosbeszélőkből ordibálók terelik, akik közben – az irányt mutattva – vörös zászlókat lobogtatnak. Mínta reptéren lennének, persze csillogás és kényelem nélkül, de iszonyatos zsúfoltságban, karámszerű csatornáknak vezetve. Elképesztő látni, ahogy a több száz, szabálytalanul nyüzsgő-bolygó ember az óriási váróteremben egyetlen hangosbeszélő utasítására egyszerre „flash mob”-szerűen felugrik a helyéről, és elindul a vonathoz – a peronok amúgy le vannak zárva, oda csak ilyenkor lehet kimenni. Ha nincs vonat, a peron teljesen üres.

A NAGY SZÜLÖTT

Nyilvánvaló, hogy itt – a centiméterestől a több méteresig – minden Mao-ról szól

Zaoszan

Azért vagyok itt, hogy kicsit jobban belelássak a kínai kommunizmus ideológiai bugyrainak mélyébe. Busszal jó másfél óra az út Csangsából. A város hangulatában olyan, mint egy szovjet rajonközpont – kínai sajátosságokkal. Ám Kínában számít a turista, itt még a hátizsákos is ember, akire figyelnek, akit segítenek.

A csangsai déli buszpályaudvaron a járatom keresve először szovjet élményeimre támaszkodok, de ez itt nem megy. A jegyet ugyanis nem a buszon kell megvenni, a helyszínen megállapodva az árban, hanem bent, a terminálban – ott megint csomagellenőrzés, kapuk, karámok és külön várótermek –, és csak utána lehet feljutni a buszra, miután húszan megnézték már a jegyem. A fedélzeten pedig a kalauznó mondja meg, pontosan hová kell ülni, függetlenül attól, hogy befér-e a lábam, vagy sem. Megérkezve Zaoszanba, nyomban áttessékelnek ahhoz a buszhoz, ami Mao szülőházához visz – mert ugye a külföldi (a fehér ember) csakis oda tarthat... Individualizmusnak itt helye nincs.

Persze a fehér emberrel sokszor elnézőbbek – az idegen nem tudhatja, melyek a szabályok, ráadásul van bennük egyfajta naiv jóhiszeműség, jóindulat is velünk szemben. A jegyemet például sosem nézték meg igazán tüzetesen, ellentétben a helyiekével, mert a külföldi biztos megvette azt rendesen. Bezzeg a szomszéd birodalomban! Oroszországban a külföldi eleve, elrendeltésszerűen gyanús: amerikai vagy német, akik mind romlást és pusztulást hoztak a történelem során a drága, szeretett Oroszország-Anyácska számára, és biztos, hogy ez (azaz én) is csak egy kém, vagy más fenevad vagyok. Másik példa: Kínában éppúgy, mint Oroszországban, kötelező a hatósági regisztráció. De míg Oroszországban ezzel gyakorlatilag terrorizálják és rettegésben tartják a külföldieket (állandó rendőrségi inzultálás), addig Kínában csak kötelezően praktikus dologként kezeli a hatalom. Megoldják ők, az idegen alig érez valamit ebből. Minden szálláson lefénymásolják az egész útlevelem, ez bőven elég, hogy megcsinálják rólam a jelentést a nagy dossziéba, nem kell ehhez más riogató. Amolyan nem kell félni, nem fog fájni érzés. Amikor az első szálláson pánikoltam, hogy semmiféle taloncsikot nem adtak a regisztrációról, amit a milícianak kell majd mutogatnom, néztek rám, és csak ennyit mondtak: „Take it easy” – mi lejelentettünk mindent a szerveknek, már benne vagy a Nagy Rendszerben, élvezd az ittlétet! Magyarra lefordítva: Kína ugyan már a spájzban van, de Grisa, a tizedes mégsem feltűnő, hisz valójában láthatatlan.

Mao szülőhelye

Először bevisznek egy nagy épületbe, ami egy hatalmas Mao-múzeum. A csarnokban azonnal egy kb. 3 méter magas, aranyozott Mao-szobor vár, amit beljebb még több portré és szobor követ. Életképek a Hosszú Meneteléstől egészen a Kulturális Forradalomig róla és feleségéről, Csiang Csingről, aki a Kulturális Forradalom idején már a háttérből irányította a szenilis vezetőt. Itt az az ikonikus fotó is, amikor Mao hetvensok évesen átúszta a Jangcét (amely Kína fő ütőere, szimbolikus folyója).

Továbbterelnek egy terembe, ahol sorba kell állni, és egy nagy Mao-szobor előtt háromszor tiszteletteljesen meghajolni. Itt már – ugyan elnézően – rám szólnak, hogy rövidnadrág van rajtam, és nem is engedik, hogy az első sorban hajolásszam (így bosszúból meg sem hajolok). Ezután egy következő teremben különböző, 3 és 4 számjegyű összegeket kell felajánlani a Kínai Kommunista Párt számára, s aki ezt megtagadja (velem együtt), azt eléggé hangos szavakkal il-

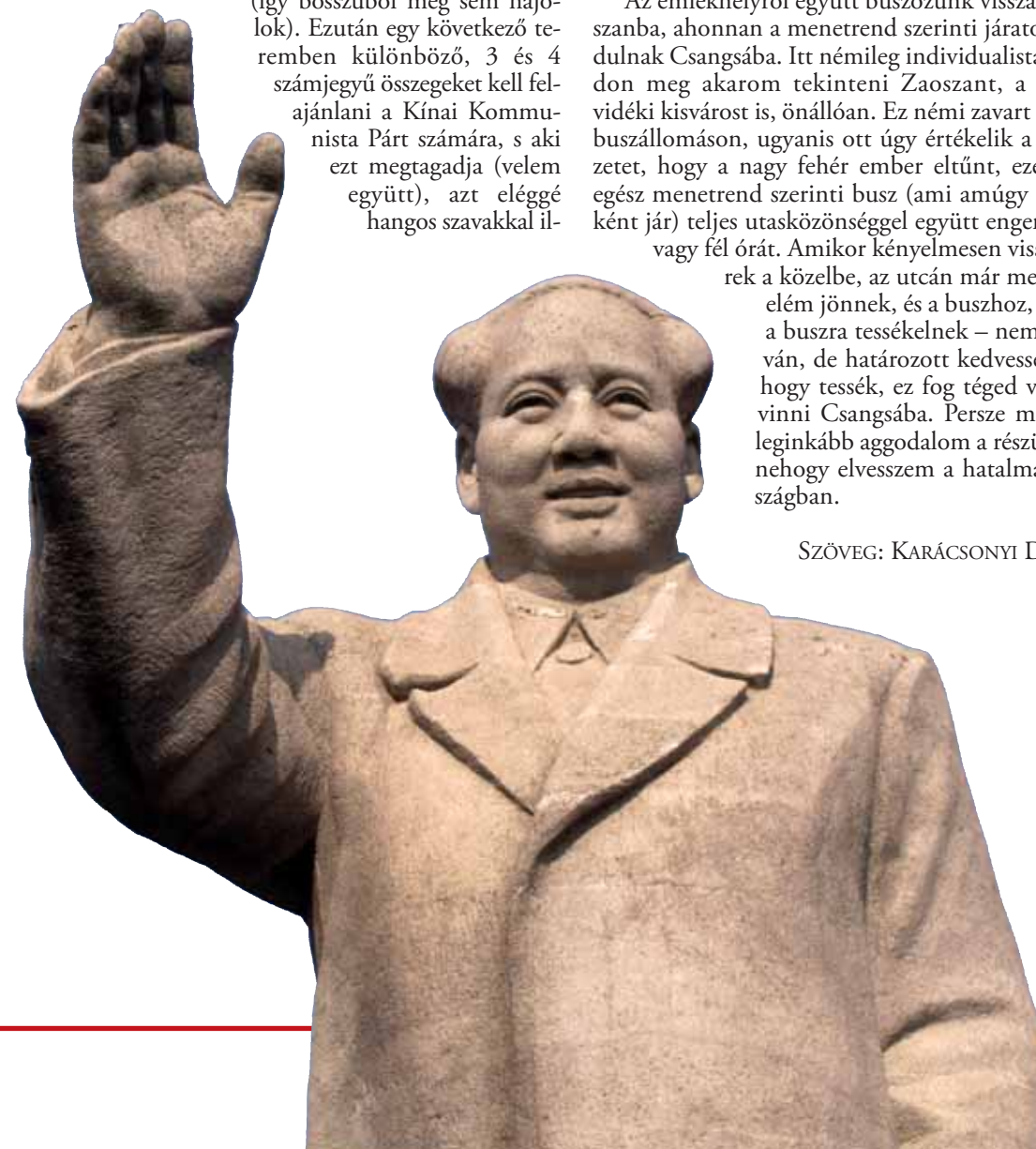
leti a nép (avagy az adminisztráció). A múzeum amúgy ingyenes. Ezután szuvenirshopok tömege következik, ahol különféle Mao-képek és -szobrok százait árulják.

Egy fiatal srác a szüleivel „zarándokolt” el a „szent helyre”. Megszólít angolul, majd együtt sétálunk a „Nagy Vezető” szülőházához. Utközben megnézzük az iskolát, ahol a kis Maóka tanult a többi gyerekkel, majd láthatjuk a rizsföldet, amit egykor a fiatal Mao művelt a saját, két pusztá kezével – ma már eléggé gazos, több tiszteletet is megadhatnának ennek a rizsföldnek... A család végig nagyon tisztelettudó, illedelmesen lefénymásolnak velem a különböző stációk előtt. Egészen a „Nagy Vezető” szüleinek sírjáiig megyünk.

Az emlékhelyről együtt buszozunk vissza Zaoszanba, ahonnan a menetrend szerinti járatok indulnak Csangsába. Itt némileg individualista módon meg akarom tekinteni Zaoszant, a kínai vidéki kisvárost is, önállóan. Ez némi zavart kelt a buszállomáson, ugyanis ott úgy értékelik a helyzetet, hogy a nagy fehér ember eltűnt, ezért az egész menetrend szerinti busz (ami amúgy óránként jár) teljes utasközönnyel együtt engem vár vagy fél órát. Amikor kényelmesen visszaté-

rek a közelbe, az utcán már messzire elém jönnek, és a buszhoz, majd a buszra tessékelnek – nem durván, de határozott kedvességgel, hogy tessék, ez fog téged visszavinni Csangsába. Persze mindez leginkább aggodalom a részükről, nehogy elvessem a hatalmas országban.

SZÖVEG: KARÁCSONYI DÁVID

BRONZEDÉNYEK,
FEGYVEREK, ÉKSZEREK

A KELTA ARISZTOKRÁCIA KINCSEI

⊕ SZÖVEG ÉS KÉP: SZABÓ DÁNIEL

1992 őszén Luciano Salzani régészeti főfelügyelő irányítása alatt óriási longobárd temető és 75 kelta sír került napvilágra az északolaszországi Verona közelében. A leletmentő feltárás egy halfeldolgozó üzem építését megelőzően történt. Tizenöt évvel később, 2007 júniusában maroknyi magyar és olasz régész állt izgatottan az üzem betonkerítésén kívül fekvő szántóföldön. Vajon folytatódik-e a kelta temető a kerítésen túl is?

A kérdésre már az első néhány napban megkaptuk a választ. A telephely szélétől néhány centiméterre fellelt és kibontott 6-os számú sír az egész feltárás egyik leggazdagabb temetkezésének bizonyult: komplett kelta fegyverzet, római bronzedények, állatcsontok, pénzek és fibulák kerültek elő a rengeteg kerámiaedény és az elhamvasztott emberi maradványok között. A későbbiekben nyilvánvalóvá vált, hogy a poveglianói temető anyagából – méretüket és gazdagságukat tekintve – kiemelkednek az ehhez hasonló hamvasztásos, késő La Tène-temetkezések (Kr. e. 2–1. század).

De kik nyugszanak a sírokban?

A Veronai-síkság határzónának számított a venétek és az Észak-Itáliában megtelepedett kelták között. Az 1980-as években megindult régészeti kutatások igazolták, hogy a terület hovatarozása az utóbbiak, a cenomanusok javára dőlt el. Ezt a térségben feltárt temetkezések La Tène-leletanyagán kívül az agyagvázák némelyikébe bekarcolt kelta személynevek is megerősítik.

Hogyan kerültek a cenomanusok Észak-Itáliába? Erre a dilemmára az ókori történetírók segítenek választ adni. Polübiosz szerint a cenomanusok a Kr. e. 4. század elején, az úgynevezett történeti kelta vándorlás során érkeztek ide. Őshazájukat – legalábbis Livius alapján – a mai Franciaország területén kereshetjük, mégpedig a Loire és a Szajna között, a Sarthe folyó medencéjében, Le Mans környékén, ahol Caesar is ismert hasonló nevű törzset.

RÓMAI IVÓEDÉNY A POVEGLIANÓI 6. SÍRBÓL

A poveglianói temetkezések legszebb leletei a sok esetben kitűnő állapotban napvilágra került római bronzedények – sítalák, poharak, kancsók és „serpenyők” (balra)

ÁTTÖRT MINTÁVAL DÍSZÍTETT BRONZSZÜRŐ

és egy állatfejben végződő nyelű bronz-„serpenyő” a 37. sírból

Titus Livius úgy tudja, hogy Itáliában Brixia (Brescia) és Verona vidékét foglalták el, míg Strabón szerint a henetosok (venétek) fölött laktak. Az id. Plinius Cremonát, Ptolemaiosz egyebek közt Bergamumot (Bergamo) és Mantuát (Mantova) említi a cenomanusok városaként. Fontos utalni arra, hogy a régészeti kutatások Bresciában a kelta nyelvet beszélő Golasecca-kultúra Kr. e. 5. századi településének maradványait hozták napvilágra. Ez pedig a környék lakosságának a cenomanusok bevándorlása előtti kelta gyökereire utal.

A cenomanusok területét nyugaton az Oglio, keleten az Adige, északon az Alpok, délen pedig a Pó határolta. Amíg „... a keltáktól szokásaiban és ruházatában nem nagy mértékben különböző, de velük nem közös nyelvet beszélő, ősi venetus” (Polybios II, 17, fordította Muraközy Gyula) népek szövetségei voltak, addig az ugyancsak kelta

insuberekhez fűződő kapcsolatukat általában a szembenállás jellemezte – mondják az antik források a szomszédosági kapcsolataikról. Róma szövetségei voltak – a Hannibál itáliai kudarcát követő időszak kivételével. A Rómához fűződő privilegizált kapcsolatuk jóvoltából anyagi kultúrájuk a Kr. e. 2. században nemcsak átalakult, hanem gazdagodott is. A La Tène-formák (fegyverzet, ékszerek) megőrzése mellett pedig egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a római stílusjegyek.

FELTÁRÁS KÖZBEN

Daniele Vitali professzor rituálisan meghajlított kelta kardot emel ki a 24. sírból (jobbra)

A feltárt sírokról részletes fotódokumentáció készült (alul)

LA TÈNE: KELTÁK A KÖZÉPPONTBAN

A kortárs görögök által „barbárnak” titulált kelták a vaskori Európa történetének fontos szereplői voltak. Nevük a görög keltói elnevezésből származik, de az ókorban nevezték őket galatáknak (görögül Galatai) és galloknak (latinul Galli) is. A kelták történetének Kr. e. 5. századtól nagyjából időszámításunk kezdetéig terjedő időszakát a régészet hagyományosan – egy svájci lelőhely alapján – La Tène-kornak nevezi. A Poveglianóban feltárt sírok ennek az időszaknak az utolsó szakaszába, a késő La Tène-periódusba tartoznak.

Rendkívüli leletgazdagság

A Poveglianóban feltárt, gazdag temetkezések kivétel nélkül észak–déli tájolásúak, és a szögletes, 2 x 3-4 méteres sírgödrök a legjellemzőbbek. A tárgymellékletek száma némelyikben megközelíti a 150 darabot is! A temetkezési rítus mindegyik esetben nagyon hasonló: a gödör aljába helyezték el az elhamvasztott csontokat és a kísérő tárgyakat, majd az elföldeléskor a halotti máglya maradványait is a gödörbe szórták. Több helyen is találtunk a sírokon belüli faszervezetre utaló elszenesedett maradványokat, de ezen túl a leletek helyzete is arra utal, hogy a maradványok eredetileg faládákban lehettek. Az ásatás során semmi sem mutatott arra, hogy a sírokat jelölték volna, lehetséges azonban, hogy a későbbi korok mezőgazdasági tevékenysége miatt nem maradt ennek nyoma. Sajnálatos módon a gazdag sírok egy részét – talán még az ókorban – kirabolták.

Az érintetlen helyszínekről azonban igen gazdag kerámialeletek kerültek elő: tányérok, fazekak, kancsók, poharak és nagy mennyiségű, miniatűr olajos edény (balsamariú). Az pedig, hogy mit tettek az elhunyt mellé, vagy mit fogyasztottak belőlük a ha-

lotti tor során, a megőrzött földminták elemzéséből derülhet majd ki.

Az agyagedények közé helyezve kerültek elő a talán leglátványosabb leletek: a földben töltött több mint 2000 év ellenére is szinte tökéletes állapotú bronzedények. Ezeket hagyományosan dél-italiai műhelyekhez (elsősorban campaniaiakhoz) szokás kötni, azonban mai tudásunk szerint szinte biztos, hogy máshol is készülhettek: Etruriában vagy épp Észak-Itáliában. A két leggyakoribb típus a szitula és a serpenyő. A szitulák – e vedret formázó, díszítetlen bronzedények – a szomszédos venétek hatására jelenhettek meg, funkciójukat tekintve a borfogyasztáshoz kapcsolódhattak, és a tiszta bor vizezésére szolgálhattak.

A temető több sírjában is ráleltünk egy jellegzetes, észak-italiai kerámiaformára, az ún. „trottola”-ra. Egy Ornavassóból származó, hasonló edényben – a bekarcolt leptinus felirat tanúsága szerint – bort tartottak, és ehhez kapcsolódva mérítőkánál, valamint egy áttört növényi és geometrikus mintával díszített szűrő is előkerült.

A POVEGLIANÓI 24. SÍR GAZDAG BRONZ- ÉS KERÁMIAMELLÉKLETE

A kép bal felső sarkában látható kisméretű bronzmérleg értékes fémek vagy pénzek mérésére szolgálhatott (jobbra)

Az ELTE BTK Régészettudományi Intézetének expedíciója a Bolognai Egyetemmel és a Venetói Régészeti Főfelügyelőséggel együttműködésben 2007 és 2009 között összesen 186 késő vaskori (Kr. e. 2–1. századi) temetkezést tárt fel a Verona (Olaszország, Veneto) melletti Povegliano Veronese területén. A feltárást Fábry Nicola és Szabó Dániel vezették, Daniele Vitali és Szabó Miklós professzorok szakmai felügyelete alatt.

TROTTOLAEDÉNY A 24. SÍRBÓL
Ezt a különleges formájú kerámiaedényt bor tárolására használták

A cikk megjelenésének
támogatója a

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Fegyverek és csontok

A harci eszközök (kardok, lándzsák, pajzsdudorok) többségében jó állapotban kerültek napvilágra. A több darabon is megfigyelhető égésnyomok bizonyítják, hogy némelyik megjárta a halotti máglyát. A Kr. e. 2–1. század egységes kelta fegyverzetének részét képező hosszú (94–103 cm) kardokat a legtöbb esetben rituálisan használhatatlanná téve (általában meghajlítva) helyezték a holttestek mellé. Formájuk alapján alapvetően vágófegyverekről van szó, melyeknek használata a kelta lovasság kialakulásához köthető. Szintén szándékos tönkretétel nyomai figyelhetők meg a pajzsdudorokon is. Ezenkívül találtunk két baltát is: ez az általában fegyverként vagy hatalmi jelvényként értelmezett eszköz már a kora vaskortól jelen van a mai Szlovénia területén feltárt sírokban, másutt azonban rendkívül ritka.

Hamvasztott emberi maradványok leggyakrabban a sírok északi vagy déli végében kerültek elő

VAS, BRONZ, KERÁMIA

Vas pajzsdudor, vaskés, kerámiaedények és egy megolvadt bronzsitula maradványai kerültek elő a sír végében

– síronként több is. A csontok között Pó vidéki bronzpénzek és Római Köztársaság kori ezüstdenáriusok, valamint La Tène-fibulák feküdtek.

A feltárt sírok és a mellékletek változatossága egyértelműen a korszak társadalmi rétegződésére utal. Povegliano nekropolisza mellett számos észak-italiai sírlet bizonyítja a kelta „arisztokrácia” jelenlétét a vidék késő vaskori településein. Am mindez nem csupán helyi jelenség, hiszen az Alpokon túlról is ismertek e korszakból származó, hasonló „arisztokratasírok”. A sírmellékletek gazdagsága és összetétele (kerámiaegyüttesek, bronzedények, fegyverek, ékszerek és pénzek) okán pedig Povegliano nem pusztán az észak-italiai térség egyik legfontosabb késő vaskori lelőhelye, hanem referenciaként is szolgálhat a La Tène-kultúra egyéb európai helyszínein, például a kelta oppidumokon előkerült emlékek vizsgálata során. ☉

KÉSŐ VASKORI (LA TÈNE D) HARCOSOK

Nagyjából így rekonstruálhatjuk a poveglianói temető kelta harcos-„arisztokratáinak” felszerelését

(Forrás: M. Guštin)

HOSSZÚ LOVASSÁGI KARD

Mellette töredékesen megmaradt pajzsdudor és egy deformálódott bronzedény maradványai. A kép felső részében kerámiaedények és egy kicsiny bronzkancsó látható

⊕ SZÖVEG: KARÁCSONYI DÁVID

TAJVAN

A HOLDÚJÉV ÉS HELLO KITTY
TALÁLKOZÁSA

Kína partjainál van egy alig több mint harmad-magyarországnyi területű sziget, amelyen annyian laknak, mint egész Ausztráliában. Az 1 főre jutó GDP háromszorosa a miénknek, ám mára csupán pár kisebb ország ismeri el függetlenségét. A sziget lakói kínaiak, akik a viharos 20. század után – a gazdaság gyors fellendülésének köszönhetően – előbb léptek a 21. századba, mint sok-sok más nemzet. A tajvani befektetőknek oroszlánrésze volt a népi Kína felemelkedésében, azonban pont ez a fellendülés veszélyezteti hosszabb távon a szigetország törekény függetlenségét

Az egyik tajvani légitársaság Hongkongból Tajpejbe tartó járatán ülök. A rózsaszínben pompázó gépet a Hello Kitty univerzumnak szentelték, s nem csak az ebéd mellé kapott szalvétát, de még a desszert is rózsaszínű. A kínai és a japán kultúra keveredése áthatja a sziget modern hétköznapjait, ám a Hello Kitty mellett látszólag alig maradt valami a kínai tradíciókból. Persze ebben nincs semmi meglepő, hisz Tajvan legalább másfél évszázada a saját, Kínától független útját járja – világhatalmak játékszereként. Ám eközben – az 1970-es évek óta – az ázsiai kistigrisek egyikeként, a hamis Rubik-kockákat éppúgy, mint bicikliket és szuperszámítógépeket is gyártó ország igazi ipari nagyhatalommá vált.

Mi, mind kínaiak vagyunk!

Tajvan szigete mégis elválaszthatatlan a kínai kultúrától. A Kínai Népköztársaság, Hongkong, Mako és Tajvan (azaz a Kínai Köztársaság) egyaránt a történelmi Kína szerves része. A „mainland Chinese” (a népi kínai), a hongkongi, a tajvani és az „overseas Chinese” (tengerentúli diaszpórák) egyaránt a kínai identitástudat különböző megnyilvánulásai. Ahogy a Kantoni Egyetem földrajzprofesszora – tajvani kollégámat felbőszítve – mondta: „Mi, mind kínaiak vagyunk!”.

A Tajvant benépesítő kínaiak legkorábbi elődei három évszázada érkeztek a túlnépesedő szárazföldről, főként Fucsienből és Kantonból az akkor még polinéz bennszülöttek lakta szigetre. Az olcsó kínai munkaerőt először a holland gyarmatosítók hozták be, nem sejtve, hogy a lázadó Koxinga hadúr alig negyven év múlva lerázza majd a gyar-

A CSANG KAJ-SEK EMLÉKSARNOK KÖRNYÉKE, TAJPEJ REPREZENTATÍV KÖZPONTJA

A II. világháború utáni negyvenéves, véres leszámolással induló Kuomintang-diktatúra emlékei mindmáig jelen vannak, bár a legtöbb Csang Kaj-sek-szobrot a történelmi szembenézés után mára eltávolították (előző oldalpár)

mati igát. Ezután a sziget kétszáz évre – egészen a 19. század végi japán megszállásig – a Kínai Birodalomba tagozódott, mintegy megnyitva az utat a kínai bevándorlók előtt a cápáktól hemzsegő „Halál-szoroson” át. A legutolsó nagyobb betelepülési hullám az 1940-es évek végére esik, amikor a Csang Kaj-sek vezette Kuomintang-kormány Kína teljes aranytartalékával együtt Nankingból Tajpejbe menekült. Ekkor már nemcsak a Tajvani-

FOTÓ: HEILING ZSOLT

szoros túloldalán lévő tartományokból, de más területekről is nagyobb számban érkeztek kínaiak – zömmel a Kínai Köztársaság politikai és gazdasági elitjének képviselői. A fél évszázados japán megszállás idején szocializálódott, a frissen megszerzett függetlenségüket féltő tajvani és az újonnan érkező szárazföldi kínaiak közötti feszültség 1947. február 28-án tömegmészárláshoz, a „2-28-as” incidenshez vezetett. A Kuomintang erői ezután végleg magukhoz ragadták a hatalmat. A bevezetett szükségállapot egészen az 1980-as évekig elvette a lehetőséget a demokratikus kibontakozástól – ami a szárazföldi Kínában persze mindmáig várat magára.

FÉLVEZETŐ-BÖLCSŐ

A világ chipgyártói közül a fővárostól alig 100 km-re, a Hsinchu Parkban található az egyik legnagyobb. Biztosak lehetünk benne, hogy az itt előállított integrált áramkörökből több is található otthonunkban

KERESKEDELEM KICSIBEN ÉS NAGYBAN

Tajpej utcáin is előfordul, hogy a portékát a szabályok megkerülésével kínálják. A rend őreinek megjelenésével ruhafogasok tucatjai gördülnek szaporán a sikátorok rejtett ajtó felé. (balra)

A World Trade Centerben, nem messze a Taipei 101-től, nagy tételben keresik gazdájukat a tajvani elektronikai termékek a világ egyik legnagyobb elektronikai vásárán (lent)

FOTÓ: HEILING ZSOLT

FOTÓ: HEILING ZSOLT

Tajvan – vagy Kínai Köztársaság?

A népi Kínától független, ám Japán és az USA árnyékában zajló fejlődés sajátos kulturális egyveleget teremtett. A konfucianus kínai hagyományokat itt nem a kulturális forradalom vihara, hanem a Nyugat és Japán kulturális nyomása puhította fel. A japán megszállás idején végrehajtott társadalmi-gazdasági modernizáció okán a japánokat – a koreai helyzettel ellentétben – inkább a tisztelet övezi. Sok japán szokás a helyi kultúra szerves részévé vált. A ma már modernnek tűnő, az iPadok és iPodok virtuális világában élő, Hello Kitty-függő tajvani társadalom számos vadhajtást gondoz, amelyek legvadabbika talán a világsajtót is bejárta, tajpeji

WC-étterem. De ezen túl is számos jel mutat arra, hogy a tajvaniak lelkük mélyén nehezen birkóznak meg a gyors változásokat hozó elmúlt évszázaddal.

A célirányos és gyakorlatelvű oktatási rendszer kevés figyelmet szentel a történelmi és földrajzi ismeretek elmélyítésének, ami csak még nehezebbé teszi az identitáskeresést. A köztársasági Kína hagyományai eltorzult formában élnek tovább a szigeten. Például az 1911-es kínai, Szun Jat-szen-i polgári forradalom évfordulóját, október 10-ét igen sokan Tajvan „szülinapjaként” értelmezik, bár a dátumnak („11-10-10”) semmi köze a szigethez, azon túl, hogy az 1940-es évek vége óta itt él to-

vább a 1911 októberében még a „szárazföldön” megalapított Kínai Köztársaság. (1911-ben a sziget ráadásul nem is tartozott Kínához, akkor Japán része volt.)

Párhuzamosan van jelen a kicsi Tajvan, mint önálló állam és a hatalmas Kínai Köztársaság, mint az egész Kínát, sőt még Mongólia területét is – a saját de jure felfogásukban – lefedő államalakulat (ahogy ez 1911-ben volt), figyelmen kívül hagyva az 1949 óta létező Kínai Népköztársaságot, amely 1971 óta ráadásul már egész Kínát képviseli az ENSZ-ben és a Biztonsági Tanácsban.

FOTÓ: KARÁCSONYI DÁVID

KIRAKAT TAJPEJEN

A kínai újév kedvelt színe a piros. Míg a nemzetközi vásárokon jellemzően csak eladni szeretnének a tajvaniak, addig az üzletekben nagy a vásárlókedv. A tajpejiek átlag félévente(!) cserélik le okostelefonjukat

HAGYOMÁNY ÉS MODERNITÁS

Tajpej városfalának egyik megmaradt kapubástyája. Kevés a régi épület a fővárosban, ugyanakkor legtöbbször csupán egy-egy utca választja el a hamisítatlan ázsiai hangulatot árasztó negyedeket a legújabb divat szerint épített irodaházaktól

FOTÓ: KARÁCSONYI DÁVID

BUDDHISTA SZERZETESEK ADOMÁNYT GYŰJTENEK
a tajpeji Longsan (Sárkány-hegy)-templom előtt
a kínai újév idején

FOTÓ: KARÁCSONYI DÁVID

TAJPEJ LEGRÉGIBB TEMPLOMA,
a Longsan-templom megtelt látogatókkal
az újév alkalmából (jobbra)

FOTÓ: KARÁCSONYI DÁVID

Hagyományok és gyökértelenség

A helyiek inkább csak elszenvedői Kína modern történelmének, míg valójában ők maguk is csupán alig pár száz éve érkezett bevándorló kínaiak, azaz kínai-ságukat egyszerre élük meg pozitív és negatív értelemben is. Annak ellenére, hogy egyes kínai hagyományok tovább élnek, a helyi közösségek nem sokkal régebbiek, mint akár San Francisco vagy épp Jakarta kínai negyedei, ezért évezredek emlékeit ne is keressünk Tajvanon. Tajpej legrégebbi templomát, az alig háromszáz éves Longsan, azaz sárkány-hegyi templomot fucsieni betelepülők építették. A városok

és falvak arculata a modernitást és a kínai pragmatizmust tükrözi – működjön a funkciójának megfelelően és olcsó legyen, az esztétikum már kevésbé névadó. Az ország gyors meggazdagodása ellenére is szembetűnő a leszakadó rétegek jelenléte, bár nem olyan nyomasztó szinten, mint a harmadik világban.

A tradíciókat persze – a tengerentúli diaszpórákhoz hasonlóan – nagyon is őrzi a helyi társadalom. A holdújév, a lampion, a sárkányhajó vagy épp a Hold-ünnep éppúgy él itt is, mint akár Manila kínai negyedében.

Holdújév – a legnagyobb ünnep

A Longsan-templom minden évben megtelik a kínai naptárrendszer szerinti évfordulót, a holdújévet ünneplő buddhistákkal. Nemcsak Tajvanon, de egészen Koreáig ez a leghosszabb ünnep, mely általában egy hétig is tart, amikor mindenki útra kel, hogy meglátogassa rokonait – akár a Pacifikus térség más részein is. Kínában ilyenkor képtelenség utazni, mert a vonat-, busz- és repülőjegyek hónapokra előre elfogynak.

A mi karácsonyunkhoz hasonlóan a holdújévet megelőző hetekben is díszbe öltöznek a városköz-

pontok, a sétálóutcák és a kirakatok. A holdújévet és a boldogságot kifejező szín a vörös, ilyen színű lampionokat aggatnak mindenhová. A bejárati ajtókra vörös alapon pompázó aranyfeliratokat, újévi jókívánságokat ragasztanak. Jellemző ajándékok a piros színű virágcsokrok, a vörös masnival átkötött ananász, de mindennél fontosabb ajándék a piros borítékban átadott pénz. Igen: a kínai kultúrkörben – különösen a tajvaniak, hongkongiak és a tengerentúliak esetében – a pénz a legfontosabb ajándék.

Evés, tévézés, petárdázás

Persze a holdújév is legtöbbször az evéstől, hosszasan előkészített fogásokról, a sült kacsaról szól. A legfontosabb fogás a huo guo, avagy a forró fazék (hot pot). Egy nagy tálat az asztal közepén lévő tűzhelyre tesznek. A tál két részre osztott, az egyik felén sima, a másikon csípős, paprikás alaplé fortyog. Ebbe teszik bele a hirtelen megfőzendő hozzávalókat: aprított zöldségeket, hajszálvékonyra szelt marha- és sertéshúst. A megfőtt hozzávalókat pálcikával mindenki kiszedi az előtte lévő tálkába, és úgy fogyasztja el.

Este aztán a tévézés következik, majd az újév első napján irány a legközelebbi templom, ahol ilyenkor hatalmas tömegek gyűlnek össze. Nagy asztalokra teszik az isteneknek szánt ajándékokat, vagy a templomok shopjában vásárolnak vallási papírpénzt, amit a templom előtt kialakított égetőkben hamvasztanak el az isteneknek szánt adományként.

Tizenöt nappal a holdújév után következik a lampionok ünnepe, amikor a városokban színes, változatos formájú lampionokkal díszítik fel az utcákat. Ez az utolsó felvonása a majd' két hétig is elhúzódó ünneplésnek, amikor a permanens petárda-

durrogás, tűzijátékozás is végre elhallgat. Különösen örömteli szokás, hogy a kínaiak a holdújév utáni első boltnyitást is tűzijátékkal köszöntik – akár fényes nappal is. Gondoljuk el: kereskedőnépről lévén szó, szinte minden kapualjban található egy-egy kisebb-nagyobb üzlethelyiség, ráadásul nem sok figyelmet szentelnek a tömött utcán hömpölygő járókelőkre, így a sérülések is igen gyakoriak.

A karácsonyfa-állítás azonban Tajvanon is egyre terjed. (Persze keresztény kínaiak is élnek a szigeten – még a holland gyarmatosítás hozományaként, főként az egykori holland gyarmati fővárosban, Tajnanban.) Sőt Mikulás is érkezik – a karácsony, az újév és a kínai holdújév egyfajta sajátos keverékeként bukkan föl, de hát ajándékozni-vásárolni-pénzt költeni épp kiváló alkalom ez is. ☺

MOZAIKOK A LONGSAN-TEMLOMBÓL:
az adományok asztala, lampionsor és áldozati égető
(jobbra)

IMÁDKOZÓK
A holdújév-ünnep idén január 31-re esik

FOTÓ: KARÁCSONYI DÁVID

FOTÓ: KARÁCSONYI DÁVID

FOTÓ: KARÁCSONYI DÁVID

FOTÓ: KARÁCSONYI DÁVID

A LEGFAGYOSABB HOLDÚJÉV-ÜNNEP

A nyugat-antarktisi György király-sziget dél-koreai King Sejong bázisa, február közepe. Minden előzetes figyelmeztetés nélkül távol-keleti Whitney Houston kezd bömbölni a szálláskonténerek oldalára rögzített hangszórókból. Reggel 6 lehet – bár egész éjszaka világos van, most már tagadhatatlan, hogy itt a nappal. Fürgén és mosolyogva tornázik a legénység. Mi egyre nehezebben bírjuk a zenei körítést. Ám ez különleges alkalom: már egy hónapja a sarkvidéki állomáson vagyunk, de eddig csak mi hagytuk (hagyhattuk) el a bázis területét – hiszen napi munkánkat a környező tundrán végzzük –, ám ezúttal az amúgy dobozba zárt koreai személyzet is kitör az állomásról. Fel a legközelebbi hegycsúcsra, közös integetés, aztán vissza, közös fotó – az éjszakai, egyszeri outdoor-tevékenység lefolyása. A rendkívüli események háttérbe a holdújév ünnepe. Mégpedig nyáron, csak éppen a sarkvidéken.

A kelet-ázsiai holdújév általában a téli napforduló utáni második holdtöltére esik – hacsak nem

illesztenek be a holdnaptár szinkronban tartása céljából egy-egy póthónapot. Ekkor az újév első napját a téli napfordulót követő 3. holdtöltékör üdvözlük. A legközelebbi ilyen kivételes év 2033 lesz. 2014-ben a jeles esemény időpontja január 31.

Koreában az újév kifejezetten családi ünnep, e tekintetben a mi karácsonyunkhoz hasonlítható. Ha nem az Antarktison zajlanak az események, a buddhizmus követői reggel hagyományos szertartásokat mutatnak be, és az étkezéseken tradicionális rizseseteket szolgálnak fel. Sok család látogat el az ország legkeletebbi tartományába, hogy részesülhessen az esztendő első napjának legelső napsugaraiból.

Nagy hangsúlyt kap az ősök, családi felmenők előtti tiszteletadás is. A gyerekek szülei előtt meghajolva imával kérnek áldást, akik ezért bölcs szavakat és a hála jeleként ropogós, még sosem használt bankjegyeket adnak nekünk ajándékba. Ám a tiszteletadás nemcsak az élőket illeti. Egy bőségesen megterített, és hagyományos szertartási tárgyakkal megrakott asztal várja a már eltávozott ro-

konokat egy kiadós lakomára. Ilyenkor a szobát elhagyja minden élő, hogy helyet adjanak az ősök szellemeinek, akik így zavartalanul válogathatnak a finomságok közt. A család a napot – a hagyományok szerint – közös játékkal tölti, de a férfiak jókívánságokkal teleírt sárkányt is eregetnek.

A sarkvidéken a fő ünnepi elemek megmaradnak, de itt az egy évre összezárt állomáscsoport is egy külön családot alkot. Van ünnepi, szertartási asztal, sárkányeregetés, és tiszteletadás is, csak pénz nincs, hiszen azt a jégvilágban senki sem hord magánál. Este pedig jön a hatalmas mulatság: félbevágott olajshordókon grillezett baconszalonnával, gyorsan bódító rizspálinkával, majd – mivel a sütögetés zárt hangárban zajlik, hiszen az Antarktison tilos nyílt tüzet gyújtani – a befüstölés miatt igen gyenge látási viszonyok között hatalmas lábtenisz, amelynek csak a reflektorok éri, sorozatos találatok miatt beállt csarnoksötétség vet véget.

SZÖVEG ÉS KÉP: NAGY BALÁZS

HANGÁR-GRILLEZÉS
Itt még minden reflektor ép...

SZERTARTÁSI ASZTAL
a bázis fő konténerépületében

UTAZZ ÖNMEGHAJTÁSSAL...

GYALOG, KERÉKPÁRON VAGY KAJAKKAL!

SZÁMOMRA EGÉSZEN KORÁN KIDERÜLT, hogy mennyire nem mindegy, mivel és hogyan utazunk. A szokásos nyári, két hónapos baltoni vakációk során számtalanszor megvettem a Nagyvázsony–Révfülöp-távot busszal; az alig egyórás út alatt kedvenc időtöltésemmé vált az ablakon át nézni a semmihez sem hasonlítható tájat, az elsuhanó házakat, embereket, miközben élettörténeteket, sorsokat találtam ki hozzájuk. Néhány év múlva rászántam magam, és kerékpárral vágtam neki ugyanannak az útvonalnak. Utána napokig az élmények hatása alatt álltam, az összes addigi, képzelt szülte történetet újra kellett írnom, hisz közelebb kerültem a tájhoz, személyessé vált a környezet. És nem sejtettem, hogy az igazi meglepetés majd akkor ér, amikor hátizsákkal, gyalog, több nap alatt teszem meg a jól ismert utat, és a látvány mögött egy teljesen új, ismeretlen világot fedezek fel. Az út menti trafóban talált méhkastól kezdve a Feri bácsi pajtájában töltött éjszakán át a Káli-me-

dence kakukkfüves legelőjén birkanyáját terelő juhászig a mai napig elevenen él bennem minden, ami akkor, a gyaloglásnál nyílt meg előttem. Azóta nem győzök érvelni a saját izommunkánk által hajtott utazás mellett.

A turisták jelentős része egy távoli tájra érkező autót bérel vagy buszra száll, és több ezer kilométert megtéve, sokszor több országot átszelve igyekeznek az ajánlott látnivalók listáját végigjárni. A hátterre és a részletekre is kíváncsi utazó azonban megelégszik a táv töredékével, egy-két tájegységgel, és inkább az utazás mélységét tágtja, mint annak hosszát. Ez igazán csak úgy lehetséges, ha bejárható távlatokat választunk, nem markolunk túl nagyot, és leereszkedünk a gépjármű magas üléséről: fizikailag belépünk a megismerni kívánt környezetbe. Az azonosulás pedig azzal kezdődik, hogy csak annyit haladunk előre, amennyit lábunk vagy kezünk elvisel. Ha a helyszín kellően változatos, ne zavarjon, ha szervezetünk nem bír napi 10 kilo-

méternél többet gyalogolni vagy 30 kilométernél többet tekerni! Egy idő után átalakul önértékelésünk, világnézetünk és bioritmusunk. Elkezdünk figyelni a részletekre, ráérünk elbeszélgetni a helyiekkel, a teljesítmény helyett tartalmat kap vándorlásunk. Saját felfedezőutunk alappillére lábnyomaink végtelen sora.

Nem állítom, hogy önmeghajtással utazni könnyű vagy egyszerű. Körültekintő szervezést igényel mind a szállás, mind az étkezés megtervezése, hisz nem az a napi feladat, hogy az aktuális buszpályaudvar környékén olcsó hotel és szimpatikus utcai kifizetőt találjunk. Mind gyalog, mind kerékpárral bizonytalan, hogy elérjük-e az aznapra tervezett célt, így nem árt, ha van nálunk sátor, hálószák, konyhai felszerelés, elegendő élelem és ivóvíz. És itt kezdődnek a problémák. Ezek az „extrák” könnyedén megduplázzhatják a felszerelésünk súlyát, egyben megfelelve a teljesítményünket, hiszen mindezt magunknak kell hegymenetben cipelni vagy a széllel szemben előrébb tolni. Spórolhatunk azzal, hogy sátor helyett egy vízhatlan ponyvát viszünk magunkkal vagy gázfőző helyett mindenhol tüzet rakunk, de mindenképp van egy határ, amin túl az utazás inkább küzdelem lesz, mint élmény. Ilyenkor célszerű egy kis külső segítséget igénybe venni, és gyalogtúra esetén mállás állatot (lovat,

őszvért) vagy kerékpárral utazva egy útitársat beszervezni, akivel a közös felszerelést elosztva máris könnyebb lesz tekerni. Amikor Kubában a szigetkerülő kerékpártúrám második napján szétesett alattam a helyben vásárolt drótszámár, hevenyészett hátizsákba pakoltam mindent, és úgy folytattam az utat. A füllesztő trópusi hőségben két napig bírtam, végül egy helyi példa nyújtotta a megoldást: két-kerekű, apró számárkordét vettem, és számár helyett magam feszültem neki a hámnak. Egyből elmúlt a derék- meg hátfájásom, a napi távok többszöröződtek, és sokszor még stopposokat is „felvettem” a szekérre, annyira nem volt érezhető a súlytöbblet.

Az önerőből végrehajtott utazásnak számtalan módja létezik, a gyalogláson vagy a kerékpározáson kívül több lehetőségünk nyílik az alapoktól kezdeni a valódi utazást. Kamcsatka körbevezése tengeri kajakkal, India átfutása riksával, Grönland keresztelése sítalpakon, az Amazonas végigúszása: halandó emberek már megvalósított teljesítményei. Természetesen nem kell, hogy egyből valami rendkívüli célkitűzéssel kezdjük. Elég, ha elhatározzuk: a következő kétéhetes nyaralásunk során több időt töltünk majd a gyalogösvényen, mint a volán mögött.

SZÖVEG: H. BEDOUIN ÁRON

FOTÓ: HEILUNG ZSÓLT

FOTÓ: VIKRÁS VIKTOR

NYUGAT-TIBETI TEKERÉS

A Himalája vízválasztó vonulatain túl ideális kerékpárosterepre lelünk, csak épp az utak 4000–5000 méteren futnak

EMELETES HÁTIZSÁK – DUPLA TEHER

A Fjällräven Classic 110 km-es, embert próbáló terepi viszonyai között egy lesérült túratárs hátizsákja még +25 kg-mal gyarapítja a menetfelszerelést (balra)

A LESZÁLLÓ SÁRKÁNY ÖBLE

Délkelet-Ázsia természeti szépségei közül talán az egyik legkülönlegesebb a Ha Long-öböl. A Vietnam északi részén, a Tonkini-öbölben elterülő, mintegy 1500 km²-nyi területen 1969 sziklaszirt és sziget emelkedik a tenger szintje fölé.

Az itt élő emberek egy ősi legendával magyarázzák e különleges tájkép kialakulását: amikor hódítók támadtak a vidékre, egy sárkány már nem

bírta nézni az emberek szenvedését, ezért leszállt az égből, és segítségükre sietett. Gyöngyökkel szórta tele a tengeröblöt, melyek a vízbe pottyanva jádekövekké, jádeszigetekké változtak, darabokra zúzva az ellenség hajóit. A halászok szerint még most is itt élnek a sárkány utódai, párás hajnalokon néha látni lehet egy-egy sárkányfejet kiemelkedni a habokból...

Természetesen – ha közelről megvizsgáljuk a fantasztikus formákat alkotó szirteket, szigeteket – láthatjuk, hogy nem jádeből, hanem mészkőrétegekből épülnek föl. 500 millió évvel ezelőtt rakódott le nagy vastagságban az a mészszipa a tengerfenéken, amelyből évmilliók alatt mészkő lett. A kőzetrétegek aztán összetöredeztek, repedések jöttek létre, kiemelkedtek, és megindult a lepusztulásuk. A mai felszínformák kialakulása mintegy 20 millió évvel ezelőtt kezdődött. Trópusi környezetben a mészkő gyorsan oldódott, töbrök (dolinnák), víznyelők mélyültek a felszínbe, legbelül pedig barlangrendszerek formálódtak.

BO HÒN-SZIGET FORGALMAS KIKÖTŐJÉBE folyamatosan érkeznek a turistákat szállító hajók (balra lent)

A SZIGETEK, SZIRTEK TÚLNYOMÓ RÉSE ALKALMATLAN TELEPÜLÉSEK KIALAKÍTÁSÁRA, ezért a halászatból és napjainkban egyre inkább a turisták ellátásából élő helyiek vízen „úszó” falvakban élnek (jobbra lent)

A hosszú lepusztulás eredményeként trópusi kúpkarstok, toronykarstok jöttek létre. Ilyen képződményeket persze sok helyen ismerünk a Földön, pl. Dél-Kínában, a Maláj-félszigeten, a Karib-szigeteken, de a Ha Long-öböl különlegessége, hogy a kúp- és toronykarstok a tenger vizéből emelkednek ki. Természetesen a képződésük még szárazföldi környezetben indult meg, ám az eljegesedések hatására a világtenger szintje az elmúlt 3 millió évben többször is drasztikusan, akár 100 méterrel is változott. Az északi félteke eljegesedési időszakában a mai Ha Long-öböl térsége szárazföld volt, az eljegesedések közötti periódusokban pedig a maihoz hasonló tengerborítás jellemezte a térséget. A sekély tengerfenéken, 10-20 méteres mélységben jól követhető a szárazulati állapot egykori folyóvölgyeinek nyomvonalai is.

A tenger hullámozása, az árapály játéka ma is továbbformálja az 50–200 méterrel a vízszint fölé emelkedő szirtok, szigetek partvonalát. Alámosott sziklafalak alakulnak ki, ezek időnként leszakadnak, és újabb függőleges falfelületek születnek. A tengerszint változásának legszebb tanúi pedig a különböző magasságokban nyíló, hullámvájta barlangüregek.

A sziklaszirtok, szigetek túlnyomó része lakatlan, egyetlen nagy kiterjedésű, lakott szigete a 354 km² területű Cát Bà, ahol kb. 12 000-en élnek – főként halászatból, osztrigatenyésztésből és a növekvő turizmusból.

Az öböl vizén zajlik az élet: a különféle árucikketek és turistákat szállító hajók hosszú konvojokat alkotnak, „úszó falvak” ringatóznak a vízen. A házak berendezése rendkívül egyszerű, egy-két szék és fekvőhelyként használt gyékények, néhány edény – és persze a halászfelszerelés. Ám helyenként akkumulátorról működő tévékészülékek hangjai szűrődnek ki, és a háttetőkön parabolaantennák emelkednek.

SZÖVEG ÉS KÉP: MARI LÁSZLÓ

A SUNG SOT-BARLANG (Meglepetés-barlang)
Bo Hòn-szigetén alakult ki a terület legnagyobb és leglátványosabb barlangja. A hatalmas üreget sztalaktitok és sztalagmitok ezrei díszítik

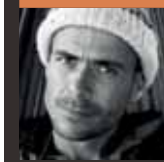
SZERZŐINK

Francis László (1984) bár építész-ként dolgozik, rendszeresen foglalkozik a fotográfia egy-egy területével. A csillagos ég megörökítésének lehetőségével 2003-ban találkozott, munkái jelentős részét az amatőr csillagásztársai segítségével 2009-ben épített fototávcsővel készíti.

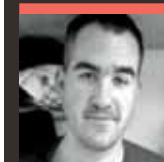
Gálhidy László (1972) erdőökológus, a WWF Magyarország munkatársa. Kutatóként erdődinamikával, európai őserdőmaradványok vizsgálatával foglalkozott. Természetvédőként a természetközeli erdőgazdálkodás és az érintetlen erdőterületek kialakításának szószólója. Szakmai útjai során számos őserdőt látogatott meg, elsősorban Európában és Észak-Amerikában.

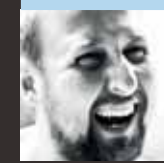
H. Bedouin Áron (1976) az egyetemi évek után az üzleti életben dolgozott. Abból kiábrándulva a világot járja, s fotózásból, írásból és online tanácsadásból él.

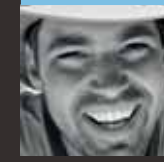
Iriniás Anna (1978) geográfus. 2008-ban kapta doktori fokozatát az olaszországi Messinai Tudományegyetemen. Doktori disszertációját a Budapesten élő kínai közösségről írta.

Karácsonyi Dávid (1981) geográfus, szakterülete a terület- és településfejlesztés. Kedvenc tájai a volt Szovjetunió iparvidékei. Doktori disszertációját Ukrajna vidék-földrajzából készítette. Az MTA Földrajztudományi Kutatóintézetének munkatársa. 2013-ban hónapokat töltött vendégkutatóként Délkelet-Ázsiában.

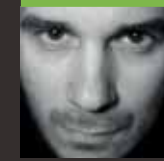
Kálló Péter (1978) a Metropol fotóriportere, számos rangos díj nyertese. Fotóblogja (kallopeter.hu) 2012-ben Goldenblog Awardot (a Legjobb fotóblog – 1. hely) kapott, 2013-ban pedig Dokumentarista-kategóriában nyerte el a díjat. kallopeter.hu

Kundermann Balázs (1977) tanár, túravezető, szabadúszó fotóriporter. Utazás közben keresi az újat, az érdekeset; idegen országok hétköznapijait próbálja dokumentálni. Hosszú ideig élt Bangkokban, angol nyelvet tanított egy thai középiskolában, eközben bebarangolta a környező országokat. Honlapcíme: kundermann.hu.

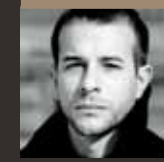
Major István (1942) az ELTE-n szerzett biológia-földrajz szakos tanári diplomát. 30 évig dolgozott a Gödöllői Agrártudományi Egyetem Talajtani Tanszékén, illetve az Országos Természetvédelmi Hivatalban. 1989: szakértő Brazíliában, majd 1998-tól az ökológia professzora a Cerrai Állami Egyetemen, Fortalezában.

Morvai Szilárd (1975) fényképész, 3 éve foglalkozik a magyar táj természeti értékeinek megismerésével és bemutatásával. Kedvelt helyei: a magyar puszták és az Alföld vizes élőhelyei.

Nánay Mibály (1986) földrajz-történelem szakos gimnáziumi tanár, történész-doktorandusz az ELTE BTK-n.

Szabó Dániel (1979) régész, tanársegéd az ELTE BTK Régészettudományi Intézetében. Kutatási területe a klasszika-archaeológia és a kelták régészete.

RÉPÁSY ZSOLT-BÉRES JUDIT FULANI PÁSZTOROK KÖZÖTT ÖNURALOM, BÁTORSÁG, TISZTELET

FOTÓ: RÉPÁSY ZSOLT

Az ő fia pedig – aki a második feleségétől idén nyáron született – úgy fogant, hogy amikor az asszony vízért ment a patakhoz, véletlenül egy halat is kimerített a vízzel együtt. Amikor éjszaka arra ébredt, hogy megszomjazott, ivott a kancsóból, de véletlenül a halat is lenyelte. A halacska aztán növésnek indult az asszony pocakjában, majd pár hónap múlva „embergyerek” formájában jött a világra...

MÓGA JÁNOS ÉGSZAKADÁS, FÖLDINDULÁS A VILÁG TETEJÉN

FOTÓ: EXTERRA

A monszunözések minden nyáron egész Dél-Ázsián végigsöpörnek, életet fakasztva a kiszáradt, repedezett földön, ám nemritkán súlyos károkat, mérhetetlen szenvedést, halált is okozva az ott élő millióknak. Több százmillió ember élete függ a víztől és az öntözés teljesítőképességétől, így Indiában a monszun áldásnak tekintik, de az utóbbi időben egyre gyakrabban túlszordul bőségben érkezik az áldás, amely pusztító árvizeket okoz a Hindusztáni-alföldön, és földcsuszamlásokkal sújtja a Himalája vonulatai között élőket.

H. BEDOUIN ÁRON BÚCSÚ FIDEL KUBÁJÁTÓL AZ ÁTPOLITIZÁLT SZIGET

A legtöbb turista számára Kuba a koktélok, hóféhér tengerpartok, önfedelt salsabulik és luxuszivarok hazája. Bár a leírások és prospektusok többsége ezt sugallja, az ország csak annak jelenti a fentieket, aki nem tudja elkerülni a szokásos turistacsapdákat. Akinek sikerül, az hamar rádöbben, hogy a legtöbb kubai cigarettát szív és nem szivart, a rumot csapvízzel issza, nem pedig mentaleves jéggel, és kerékpárral meg stoppal jár munkába, nem oldtimer amerikai kocsival.

FOTÓ: H. BEDOUIN ÁRON

1112 Budapest, Budaörsi út 45.
Telefon: (1) 231-4040.
Fax: (1) 231-4045
Honlap: www.foldrajzitasasag.hu
E-mail: info@foldrajzitasasag.hu

Elnök: Dr. Gábris Gyula
Alelnökök: Dr. Kovács Zoltán
Dr. Michalkó Gábor
Főtitkár: Dr. Mari László
Ügyvivő: Heiling Zsolt
Titkár: Erőss Ágnes
Könyv- és térképtáros: Pétervári László

Szakosztályok:

Biztonságföldrajzi és Geopolitikai
Szakosztály Expedíciós Szakosztály
Társadalom- és Gazdaságföldrajzi
Szakosztály Hegymászó Szakosztály
Oktatás-módszertani Szakosztály
Egészségföldrajzi Szakosztály
Természetföldrajzi Szakosztály
Térképészeti Szakosztály
Turizmusföldrajzi Szakosztály

Területi osztályok:

Bakony–Balaton-vidéki Osztály (Veszprém)
Békéscsabai Osztály
Borsodi Osztály (Miskolc)
Debreceni Osztály
Dél-dunántúli Osztály (Pécs)
Duna-völgyi Osztály (Szekszárd)
Eger–Bükk-vidéki Osztály
Gyöngyös–Mátra-vidéki Osztály
Kisalföldi Osztály (Győr)
Kiskunsági Osztály (Kecskemét)
Közép-dunántúli Osztály (Székesfehérvár)
Körös-vidéki Osztály (Békéscsaba)
Nyírségi Osztály (Nyíregyháza)
Nyugat-magyarországi Osztály (Szombathely)
Szegei Osztály
Székelyföldi Osztály (Csíkszereda)
Tolna megyei Osztály (Dombóvár)
Zalai Osztály (Nagykanizsa)

Az éggömböt tartó Atlasz a Magyar Földrajzi Társaság védjegyként bejegyzett jelképe

Lapalapító (1929):
Dr. Milleker Rezső

**Az új sorozat
újrarendítői (1999):**
Dr. Nemerkenyi Antal
és Farkas Péter

1929–1933, felelős szerkesztő:

Dr. Milleker Rezső

1934–1944, szerkesztők:

Dr. Baktay Ervin és Dr. Kéz Andor

1999–2005, főszerkesztő: Dr. Nemerkenyi Antal

2005–2006, főszerkesztő: Dr. Vojnits András

2006-tól főszerkesztő: Dr. Nagy Balázs

PÁLYÁZAT

KUTATÓEXPEDÍCIÓK SZÁMÁRA

Részvétel a Felfedezők Napján Magyar Felfedező Nagydíj

A Földgömb az Expedíciós Kutatásért Alapítvány, A Földgömb magazin és a Magyar Földrajzi Társaság 2014. május 17-én második alkalommal rendezi meg a Millenáris D. csarnokában Felfedezők Napja címmel a Kutatóexpedíciók Fesztiválját.

A rendezvény bemutatkozási lehetőséget biztosít a sikerrel lezajlott kutatóexpedíciók számára a széles közönség, lehetséges szponzorok, valamint a sajtó irányába. A rendezvényen e pályázat keretében kiválasztott kutatóexpedíciók részvétele ingyenes. Jelen pályázatra beérkezett pályamunkák egyúttal a kuratórium által alapított Magyar Felfedező Nagydíj odaítélésének is alapjául szolgálnak. A részletes pályázati kiírást és a pályázati űrlapot az alapítvány honlapjáról tudja letölteni:

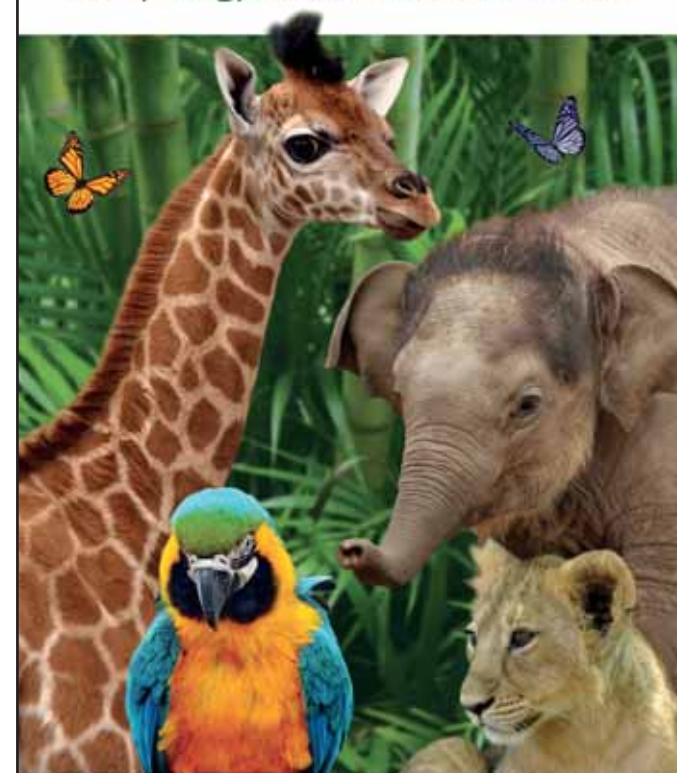
www.expedicio.eu/palyazatok/aktualis-palyazatok

Beadási határidő: 2014. március 15.

Felfedezők Napja – 2014. május 17.
www.felfedezoknapja.info

3920 kg rizs 70619 kg
alma 9894 kg narancs 889 kg
sajt 27120 kg hús
15372 kg banán 68487 kg
sárgarépa 176177 kg zöld
lucerna 105120 db tojás
8736 kg burgonya 327075 kg
réti széna 53674 kg hal...
...ennyit fogyasztanak évente állataink!

**Támogasd idén is az
Állatkert lakóit 1%-kal!**

adószámunk:

18008481-2-42

Alapítvány a
Budapesti Állatkertért
1146, Budapest
Állatkerti krt. 6-12.
06/1-363-3701
www.allatkertialapitvany.hu
info@allatkertialapitvany.hu

M | N | G

MAGYAR NEMZETI GALÉRIA
HUNGARIAN NATIONAL GALLERY

ROZSDA

ROZSDA ENDRE
AZ IDŐ ÖLELÉSÉBEN | LE TEMPS RETROUVÉ
2013. NOVEMBER 19 – 2014. MÁRCIUS 2.
MAGYAR NEMZETI GALÉRIA

Rozsda Endre: Hametálcseréből, 1974. Magyarországi, Párizs

A látás útján

